Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 24ης Μαρτίου 2022[1]

Υπόθεση C-633/20

Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände - Verbraucherzentrale Bundesverband e.V.
κατά
TC Medical Air Ambulance Agency GmbH

[αίτηση του Bundesgerichtshof (Γερμανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

Προδικαστική παραπομπή – Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και των υπηρεσιών – Ελευθερία εγκατάστασης – Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών – Έννοια της ασφαλιστικής διαμεσολάβησης – Ομαδική ασφάλιση – Παροχή στους καταναλωτές της δυνατότητας προσχώρησης στην ομαδική ασφάλιση

I. Εισαγωγή

1. Στην υπό κρίση υπόθεση, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει διάφορες έννοιες που χρησιμοποιούνται στις οδηγίες 2002/92/ΕΚ[2] και (ΕΕ) 2016/97[3]. Η απάντηση του Δικαστηρίου πρέπει να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο τη δυνατότητα να αποφανθεί επί του ζητήματος αν η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης είναι «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής» κατά την έννοια των δύο οδηγιών.

2. Η υπό κρίση υπόθεση καθιστά εφικτό στο Δικαστήριο να εξετάσει ένα ιδιαίτερο νομικό μόρφωμα που αποτελεί προϊόν της πρακτικής. Πρόκειται για τις ομαδικές ασφαλίσεις. Το μόρφωμα αυτό έχει αδιευκρίνιστη και, σύμφωνα με ορισμένες πηγές, επονείδιστη προέλευση. Αναφέρεται ότι η πηγή του εντοπίζεται σε συμβάσεις που ανατρέχουν στον δέκατο ένατο αιώνα τις οποίες συνήπταν οι δουλέμποροι προκειμένου να εξασφαλίσουν την προστασία των οικονομικών τους συμφερόντων. Δυνάμει των συμβάσεων αυτών, ο ασφαλιστής αναλάμβανε την υποχρέωση καταβολής ορισμένου χρηματικού ποσού σε περίπτωση θανάτου προσώπου τελούντος σε κατάσταση δουλείας[4].

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η πολωνική.

[2] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Δεκεμβρίου 2002, σχετικά με την ασφαλιστική διαμεσολάβηση (ΕΕ 2003, L 9, σ. 3).

[3] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιανουαρίου 2016, σχετικά με τη διανομή ασφαλιστικών προϊόντων (αναδιατύπωση) (ΕΕ 2016, L 26, σ. 19).

[4] Βλ. Jerry, R. H., Richmond, D. R., *Understanding Insurance Law*, LexisNexis, New Providence, 2018, σ. 791, υποσημείωση 1.

3. Με απόφαση που εξέδωσε πριν από έναν περίπου μήνα, το Δικαστήριο έκρινε ότι μια «επιχείρηση-λήπτρια της ασφάλισης» η οποία έχει συνάψει σύμβαση ασφάλισης ζωής συνδεόμενη με επενδυτικό κεφάλαιο αποτελεί «ασφαλιστικό διαμεσολαβητή» κατά την έννοια της οδηγίας 2002/92, εφόσον ασκεί, έναντι αμοιβής, δραστηριότητα συνιστάμενη στο να προτείνει στους πελάτες να προσχωρήσουν στην εν λόγω ασφάλιση και να συνάψουν έτσι σύμβαση ασφάλισης ζωής με τον ασφαλιστή, καθώς και στο να παρέχει χρηματοοικονομικές συμβουλές σχετικά με την επένδυση του κεφαλαίου που αποτελείται από τα ασφάλιστρα [5].

4. Εντούτοις, η απόφαση εκδόθηκε σε πλαίσιο διαφορετικό εκείνου στο οποίο εντάσσεται το προδικαστικό ερώτημα της υπό κρίση υπόθεσης. Εκτός αυτού, δεν φαίνεται να εξαλείφει όλες τις αμφιβολίες που συνδέονται με το ειδικό νομικό μόρφωμα των ομαδικών ασφαλίσεων και, εν πάση περιπτώσει, δεν απαντά στο ερώτημα σχετικά με τη χάραξη του ορίου μεταξύ της εξασφάλισης ασφαλιστικής κάλυψης με τη χρήση ομαδικών ασφαλίσεων, όπερ συνιστά «ασφαλιστική διαμεσολάβηση», και της εξασφάλισης ασφαλιστικής κάλυψης που δεν συνιστά «ασφαλιστική διαμεσολάβηση». Επομένως, η απόφαση αυτή δεν αφορά άμεσα τα νομικά ζητήματα από τα οποία πηγάζουν οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου στην υπό κρίση υπόθεση.

5. Πηγή των αμφιβολιών του αιτούντος δικαστηρίου είναι δύο νομικά ζητήματα τα οποία συνδέονται ακριβώς με το νομικό μόρφωμα της ομαδικής ασφάλισης, όπως αυτό λειτουργεί σήμερα στις οικονομικές συναλλαγές. Αφορούν, πρώτον, τη δυνατότητα εξομοίωσης της «προσχώρησης σε ομαδική ασφάλιση» με τη «σύναψη σύμβασης ασφάλισης» υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υπόθεσης και, δεύτερον, τη δυνατότητα σώρευσης των ρόλων του «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» και του «αντισυμβαλλόμενου» («λήπτη») υπό τις ίδιες αυτές περιστάσεις.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Η οδηγία σχετικά με την ασφαλιστική διαμεσολάβηση

6. Κατά το άρθρο 2, σημεία 3 και 5, της οδηγίας 2002/92:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας:

3) ως “ασφαλιστική διαμεσολάβηση” νοούνται οι δραστηριότητες είτε παρουσίασης, πρότασης, προπαρασκευής ή σύναψης συμβάσεων ασφάλισης, ή οι δραστηριότητες παροχής βοήθειας κατά τη διαχείριση και την εκτέλεση των εν λόγω συμβάσεων, ιδίως σε περίπτωση επέλευσης του ασφαλιστικού κινδύνου.

Δεν θεωρούνται ως ασφαλιστική διαμεσολάβηση οι εν λόγω δραστηριότητες όταν αναλαμβάνονται από ασφαλιστική επιχείρηση ή από υπάλληλο ασφαλιστικής επιχείρησης ο οποίος ενεργεί υπό την ευθύνη της ασφαλιστικής επιχείρησης.

[5] Βλ. απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 2022, A κ.λπ. (Συμβάσεις ασφαλίσεως «unit-linked») (C-143/20 και C-213/20, EU:C:2022:118, σκέψεις 87 και 88).

Δεν θεωρούνται ως ασφαλιστική διαμεσολάβηση ούτε οι δραστηριότητες που συνίστανται στην περιστασιακή παροχή πληροφοριών στο πλαίσιο άλλης επαγγελματικής δραστηριότητας, υπό τον όρο ότι σκοπός αυτής της δραστηριότητας δεν είναι να βοηθηθεί ο πελάτης στη σύναψη ή την εκτέλεση ασφαλιστικής σύμβασης, ούτε η κατ' επάγγελμα διαχείριση περιπτώσεων ζημιών ασφαλιστικής επιχείρησης ή οι δραστηριότητες εκτίμησης και διακανονισμού ζημιών·

[…]

5) ως "ασφαλιστικός διαμεσολαβητής" νοείται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο αναλαμβάνει ή ασκεί επ' αμοιβή δραστηριότητες ασφαλιστικής διαμεσολάβησης».

2. Η οδηγία σχετικά με τη διανομή ασφαλιστικών προϊόντων

7. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημεία 1, 3 και 8, της οδηγίας 2016/97 ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας:

1) ως "διανομή ασφαλιστικών προϊόντων" νοούνται οι δραστηριότητες παροχής συμβουλών, πρότασης, διενέργειας εργασιών προπαρασκευής, για τη σύναψη συμβάσεων ασφάλισης, οι δραστηριότητες σύναψής τους, ή οι δραστηριότητες παροχής βοήθειας κατά τη διαχείριση και την εκτέλεση των εν λόγω συμβάσεων, ιδίως σε περίπτωση που γεννηθεί αξίωση, περιλαμβανομένης της παροχής πληροφοριών σχετικά με μία ή περισσότερες ασφαλιστικές συμβάσεις βάσει κριτηρίων που επιλέγονται από τον πελάτη μέσω ενός ιστότοπου ή κάποιου άλλου μέσου και η παροχή καταλόγου κατάταξης ασφαλιστικών προϊόντων, συμπεριλαμβανομένης της σύγκρισης των τιμών και των προϊόντων, ή η παροχή έκπτωσης επί της τιμής ασφαλιστικής σύμβασης, όταν ο πελάτης είναι σε θέση να συνάψει άμεσα ή έμμεσα μια ασφαλιστική σύμβαση χρησιμοποιώντας ιστότοπο ή άλλα μέσα·

[…]

3) ως "ασφαλιστικός διαμεσολαβητής" νοείται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, εκτός από την ασφαλιστική ή την αντασφαλιστική επιχείρηση ή τους υπαλλήλους τους και εκτός από τον ασφαλιστικό διαμεσολαβητή που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση, το οποίο αναλαμβάνει ή ασκεί επ' αμοιβή δραστηριότητες διανομής ασφαλιστικών προϊόντων·

[…]

8) ως "διανομέας ασφαλιστικών προϊόντων" νοείται κάθε ασφαλιστικός διαμεσολαβητής, ασφαλιστικός διαμεσολαβητής που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση ή ασφαλιστική επιχείρηση.»

Β. Το γερμανικό δίκαιο

8. Η ρύθμιση σχετικά με την ασφαλιστική διαμεσολάβηση περιλαμβάνεται στο άρθρο 34d του Gewerbeordnung (κώδικα οργάνωσης των βιομηχανικών, εμπορικών και βιοτεχνικών επαγγελμάτων, στο εξής: GewO). Η διάταξη αυτή τροποποιήθηκε κατά τον κρίσιμο χρόνο των

πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης που εκκρεμεί ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου. Σκοπός των τροποποιήσεων που τέθηκαν σε ισχύ από τις 23 Φεβρουαρίου 2018 ήταν η εναρμόνιση του γερμανικού δικαίου με την οδηγία 2016/97.

9. Ανεξαρτήτως των εν λόγω τροποποιήσεων, από τη διάταξη αυτή απορρέει κατ' αρχήν η υποχρέωση κάθε προσώπου το οποίο επιθυμεί να δραστηριοποιηθεί ως επαγγελματίας ασφαλιστικός διαμεσολαβητής υπό την ιδιότητα του μεσίτη ασφαλίσεων ή του ασφαλιστικού πράκτορα για τη σύναψη ασφαλιστικών συμβάσεων (στο εξής: ασφαλιστικός διαμεσολαβητής) να έχει λάβει σχετική άδεια εκδοθείσα από το αρμόδιο Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο. Το πρόσωπο που λαμβάνει τέτοια άδεια υποχρεούται να εγγραφεί στο αντίστοιχο μητρώο.

III. Τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης, η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και το προδικαστικό ερώτημα

10. Η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης αναθέτει σε διαφημιστικές εταιρίες να προτείνουν σε καταναλωτές, με το σύστημα προωθήσεως πόρτα-πόρτα, την έναντι αντιτίμου δυνατότητα προσχώρησης σε σύμβαση με την «TC Medical Air Ambulance Agency GmbH Mitgliedergemeinschaft». Η προσχώρηση στη σύμβαση παρέχει δικαίωμα πρόσβασης σε διάφορες υπηρεσίες σε περίπτωση ασθενείας ή ατυχήματος στην αλλοδαπή. Οι υπηρεσίες περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την επιστροφή των εξόδων για αναγκαία ιατρική θεραπεία και μεταφορά ασθενών, την οργάνωση και εκτέλεση της εκάστοτε μεταφοράς και την πρόσβαση σε τηλεφωνικό «κέντρο έκτακτης ανάγκης».

11. Οι παροχές στις οποίες παρέχει δικαίωμα η προσχώρηση στη σύμβαση εκπληρώνονται, κατ' αρχήν, όπως εξηγεί το αιτούν δικαστήριο, είτε απευθείας μέσω χρήσης των περιουσιακών στοιχείων της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης είτε μέσω απαιτήσεων που απορρέουν από την ομαδική ασφάλιση, τις οποίες η αναιρεσίβλητη μεταβιβάζει στους πελάτες της.

12. Συγκεκριμένα, η αναιρεσίβλητη δεσμεύεται συμβατικώς με εταιρία η οποία, με το ιατρικό της προσωπικό και τα ιπτάμενα μέσα που διαθέτει, παρέχει προς την αναιρεσίβλητη μέρος των υπηρεσιών (τις οποίες το αιτούν δικαστήριο χαρακτηρίζει ως «ασφαλιστικές παροχές») και διασφαλίζει τη λειτουργία κέντρου έκτακτης ανάγκης επί εικοσιτετραώρου βάσεως. Για τις υπηρεσίες αυτές η αναιρεσίβλητη καταβάλλει στην ως άνω εταιρία αμοιβή.

13. Εκτός αυτού, η αναιρεσίβλητη έχει συνάψει, ως αντισυμβαλλόμενη, σύμβαση ομαδικής ασφάλισης με ασφαλιστική επιχείρηση, δυνάμει της οποίας παρέχεται στους πελάτες της αναιρεσίβλητης ασφαλιστική κάλυψη στο πλαίσιο ασφάλισης ασθενείας και ατυχήματος κατά τη διάρκεια ταξιδιού στην αλλοδαπή και κάλυψη των εξόδων μεταφοράς στον τόπο κατοικίας από την αλλοδαπή και την ημεδαπή. Η αναιρεσίβλητη καταβάλλει τα ασφάλιστρα που οφείλονται στον ασφαλιστή, και τα μέλη της ομάδας τής καταβάλλουν αμοιβή έναντι της ασφαλιστικής κάλυψης.

14. Ούτε η αναιρεσίβλητη ούτε οι παρέχοντες διαφημιστικές υπηρεσίες διαθέτουν άδεια άσκησης δραστηριότητας ασφαλιστικής διαμεσολάβησης.

15. Η αναιρεσείουσα ένωση προστασίας των καταναλωτών θεωρεί ότι η δραστηριότητα της αναιρεσίβλητης είναι αντίθετη προς τους κανόνες ανταγωνισμού. Υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι η αναιρεσίβλητη ασκεί δραστηριότητα ασφαλιστικής διαμεσολάβησης η οποία απαιτεί την κατοχή άδειας. Προσθέτει ότι, εν πάση περιπτώσει, η δραστηριότητα της αναιρεσίβλητης είναι

οργανωμένη κατά τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργείται η εντύπωση ότι η ίδια η αναιρεσίβλητη παρέχει τις υπηρεσίες ασφάλισης που δικαιούνται οι πελάτες της. Για τον λόγο αυτό, η ως άνω ένωση προσέφυγε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου ζητώντας να υποχρεωθεί η αναιρεσίβλητη να παύσει να προτείνει η ίδια ή να αναθέτει σε άλλον την πρόταση σύναψης συμβάσεων προσχώρησης σε ομαδική ασφάλιση ενώ δεν διαθέτει την απαιτούμενη άδεια ασφαλιστικής διαμεσολάβησης.

16. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δέχθηκε την αγωγή. Αντιθέτως, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, το οποίο επιλήφθηκε έφεσης της αναιρεσίβλητης, απέρριψε την έφεση αυτή. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι ασφαλιστικός διαμεσολαβητής μπορεί να είναι αποκλειστικά και μόνον φορέας ο οποίος δεν είναι ούτε ο αντισυμβαλλόμενος ούτε ο ίδιος ο ασφαλιστής. Η αναιρεσίβλητη συνήψε τη σύμβαση ομαδικής ασφάλισης ως αντισυμβαλλόμενη, ιδίω ονόματι και για λογαριασμό τρίτων.

17. Επί του παρόντος, το αιτούν δικαστήριο, ήτοι το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία), έχει επιληφθεί της διαφοράς κατ' αναίρεση. Το δικαστήριο αυτό εκτιμά ότι το βάσιμο της πρωτοδίκως ασκηθείσας αγωγής εξαρτάται από το αν, δυνάμει του γερμανικού δικαίου, η αναιρεσίβλητη πρέπει να διαθέτει άδεια για την επ' αμοιβή άσκηση δραστηριότητας διαμεσολαβητή με σκοπό την προσχώρηση καταναλωτών σε ομαδική σύμβαση ασφάλισης. Με τη σειρά της, η απάντηση στο ερώτημα αυτό εξαρτάται, κατά την εκτίμηση του δικαστηρίου αυτού, από την ερμηνεία του άρθρου 2, σημεία 3 και 5, της οδηγίας 2002/92 (ορισμοί των εννοιών «ασφαλιστική διαμεσολάβηση» και «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής») και του άρθρου 2, παράγραφος 1, σημεία 1, 3 και 8 της οδηγίας 2016/97 (ορισμοί των εννοιών «διανομή ασφαλιστικών προϊόντων», «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής» και «διανομέας ασφαλιστικών προϊόντων».)

18. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία), με διάταξη της 15ης Οκτωβρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 25 Νοεμβρίου 2020, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Συνιστά ασφαλιστικό διαμεσολαβητή, κατά την έννοια του άρθρου 2, σημεία 3 και 5, της οδηγίας 2002/92/ΕΚ και του άρθρου 2, παράγραφος 1, σημεία 1, 3 και 8, της οδηγίας (ΕΕ) 2016/97, επιχείρηση η οποία παρέχει ασφαλιστική κάλυψη στους πελάτες της ως αντισυμβαλλόμενη με ασφαλιστική εταιρία στο πλαίσιο ομαδικής ασφάλισης ασθενείας και ατυχήματος κατά τη διάρκεια ταξιδίου στην αλλοδαπή καλύπτοντας τα έξοδα μεταφοράς στον τόπο κατοικίας από την αλλοδαπή και την ημεδαπή, προσφέρει σε καταναλωτές συνδρομή μέλους παρέχουσα δικαίωμα πρόσβασης σε ασφαλιστικές υπηρεσίες σε περίπτωση ασθενείας ή ατυχήματος στην αλλοδαπή και λαμβάνει αμοιβή για την παρεχόμενη ασφαλιστική κάλυψη από τα μέλη που προσχωρούν σε αυτή;»

19. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Γερμανική, η Ιταλική και η Τσεχική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Γερμανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή παρέστησαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 12ης Ιανουαρίου 2021.

IV. Ανάλυση

20. Με το προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 2, σημεία 3 και 5, της οδηγίας 2002/92 καθώς και το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημεία 1, 3 και 8, της οδηγίας 2016/97 έχουν την έννοια ότι ένας «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής», υπό το πρίσμα των οδηγιών αυτών, είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο, υπό την ιδιότητα του αντισυμβαλλομένου στο πλαίσιο ομαδικής ασφάλισης, παρέχει ασφαλιστική κάλυψη στους πελάτες του σε περίπτωση ασθενείας ή ατυχήματος κατά τη διάρκεια ταξιδιού στην αλλοδαπή καλύπτοντας τα έξοδα μεταφοράς στον τόπο κατοικίας από την αλλοδαπή και την ημεδαπή, προσφέρει στα πρόσωπα αυτά[6] συνδρομή μέλους παρέχουσα δικαίωμα πρόσβασης σε ασφαλιστικές υπηρεσίες σε περίπτωση ασθενείας ή ατυχήματος στην αλλοδαπή και λαμβάνει αμοιβή για την παρεχόμενη ασφαλιστική κάλυψη από τα μέλη που προσχωρούν σε αυτή.

21. Πριν υπεισέλθω στην ανάλυση του προδικαστικού ερωτήματος, θα εξετάσω ορισμένα ορολογικά ζητήματα τα οποία ενδέχεται να είναι κρίσιμα για την ορθή ερμηνεία του ερωτήματος αυτού.

22. Είναι ασφαλώς αληθές ότι το προδικαστικό ερώτημα, όπως διατυπώνεται από το αιτούν δικαστήριο, θα μπορούσε να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι με αυτό ζητείται να διευκρινιστεί αν η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης είναι «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής» κατά την έννοια της οδηγίας 2002/92 και «διανομέας ασφαλιστικών προϊόντων» κατά την έννοια της οδηγίας 2016/97.

23. Πράγματι, η οδηγία 2016/97 τροποποίησε τους ορισμούς του άρθρου 2, σημεία 3 και 5 της οδηγίας 2002/92.

24. Μία από τις τροποποιήσεις τις οποίες επέφερε η έκδοση της οδηγίας 2016/97 είναι η διεύρυνση του κύκλου των προσώπων που υπόκεινται (αν και ενίοτε σε διαφορετικό βαθμό) σε υποχρεώσεις οι οποίες, στο πλαίσιο της οδηγίας 2002/92, αφορούσαν, κατ' αρχήν, μόνον πρόσωπα απασχολούμενα ως «ασφαλιστικοί διαμεσολαβητές» υπό την παραδοσιακή έννοια του όρου.

25. Τούτο αντικατοπτρίζεται στις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας 2016/97 και στο κανονιστικό της τμήμα.

26. Η αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας 2002/92 διευκρινίζει ότι «[τ]α ασφαλιστικά προϊόντα μπορούν να διανέμονται από διάφορες κατηγορίες φυσικών ή νομικών προσώπων, όπως πράκτορες, μεσίτες και φορείς παροχής τραπεζασφαλιστικών υπηρεσιών». Η δε αιτιολογική σκέψη 5 της οδηγίας 2016/97, εκτός από πράκτορες, μεσίτες και φορείς παροχής τραπεζασφαλιστικών υπηρεσιών, συγκαταλέγει μεταξύ των φορέων που μπορούν να διανέμουν ασφαλιστικά προϊόντα και «ασφαλιστικές επιχειρήσεις, πρακτορεία ταξιδίων και εταιρείες ενοικίασης αυτοκινήτων». Εκτός αυτού, με την τροποποίηση αυτή υπάχθηκαν επίσης στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας οι φορείς που διανέμουν ασφαλιστικά προϊόντα χρησιμοποιώντας νέες τεχνολογίες και διαύλους διανομής που δημιουργούνται χάρη σε αυτές[7].

27. Όσον αφορά το κανονιστικό τμήμα των οδηγιών, στο μέτρο που μπορεί να είναι κρίσιμο για την απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα, επισημαίνεται ότι μολονότι η οδηγία 2002/92 χρησιμοποιεί τις έννοιες της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» (και του «ασφαλιστικού

[6] Είναι αληθές ότι, στο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο χρησιμοποιεί τις έννοιες «πελάτες» και «καταναλωτές». Εντούτοις, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της υπόθεσης της κύριας δίκης, πρόκειται για τα ίδια ακριβώς πρόσωπα.

[7] Βλ. αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας 2016/97.

διαμεσολαβητή»), ορίζοντας τον τελευταίο ως το πρόσωπο του οποίου η δραστηριότητα συνίσταται στη διαμεσολάβηση, η οδηγία 2016/97 αντικατέστησε τις έννοιες αυτές με την έννοια της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων». Η εν λόγω έννοια έχει ευρύτερο καθ' ύλην και προσωπικό πεδίο εφαρμογής.

28. Εκτός από τις δραστηριότητες που συνίστανται στην πρόταση ή στη διενέργεια εργασιών προπαρασκευής για τη σύναψη συμβάσεων ασφάλισης και στις δραστηριότητες σύναψής τους ή παροχής βοήθειας κατά τη διαχείριση και την εκτέλεση των εν λόγω συμβάσεων, οι οποίες περιλαμβάνονται και στον ορισμό της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» κατά την έννοια της οδηγίας 2002/92, η έννοια της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων» περιλαμβάνει πλέον ρητώς τη δραστηριότητα της «παροχής συμβουλών» [8].

29. Η θέσπιση ορισμού της έννοιας του «διανομέα ασφαλιστικών προϊόντων» υπήρξε έκφραση νομοτεχνικής συνέπειας.

30. Η υιοθέτηση όμως νέας σειράς εννοιών δεν συνδυάστηκε με εγκατάλειψη της χρήσης της έννοιας του «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή».

31. Συγκεκριμένα, η έννοια του «διανομέα ασφαλιστικών προϊόντων» είναι ευρύτερη και περιλαμβάνει κάθε «ασφαλιστικό διαμεσολαβητή» και «ασφαλιστική επιχείρηση» [9] καθώς και «ασφαλιστικό διαμεσολαβητή που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση» [10].

32. Η οδηγία 2016/97 ορίζει καθεμιά από τις έννοιες αυτές, διευκρινίζοντας ότι ως «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής» νοείται, κατ' αρχήν, όπως και μέχρι πρότινος, «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο […] το οποίο αναλαμβάνει ή ασκεί επ' αμοιβή δραστηριότητες [μέχρι πρότινος: ασφαλιστικής διαμεσολάβησης] διανομής ασφαλιστικών προϊόντων». Η έννοια της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» προφανώς δεν περιλαμβάνει τις «ασφαλιστικές επιχειρήσεις» και τους «ασφαλιστικούς διαμεσολαβητές που ασκούν ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση», οι οποίοι είναι επίσης «διανομείς ασφαλιστικών προϊόντων».

33. Στο πλαίσιο της παρούσας υπόθεσης, ούτε καν υπονοείται ότι η αναιρεσίβλητη πρέπει να θεωρηθεί «ασφαλιστική επιχείρηση».

34. Αντιθέτως, το προδικαστικό ερώτημα αφορά, μεταξύ άλλων, την ερμηνεία των εννοιών «διανομή ασφαλιστικών προϊόντων» και «διανομέας ασφαλιστικών προϊόντων» κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, σημεία 1 και 8, της οδηγίας 2016/97. Η τελευταία αυτή έννοια περιλαμβάνει επίσης τον «ασφαλιστικό διαμεσολαβητή που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση».

[8] Εντούτοις, δεν πρέπει να λησμονείται ότι, ήδη στο πλαίσιο της οδηγίας 2002/92, οι «δραστηριότητες» που συνιστούν την ασφαλιστική διαμεσολάβηση περιγράφονται με πολύ γενικούς όρους (βλ. απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag κ.λπ., C-542/16, EU:C:2018:369, σκέψη 53· η ίδια η οδηγία αυτή αναφερόταν επίσης, στο άρθρο 12, παράγραφος 3, στην υποχρέωση παροχής συμβουλών υπό απλοποιημένη μορφή).

[9] Και αυτή η έννοια απαντούσε υπό το καθεστώς της οδηγίας 2002/92. Αντιθέτως, στο πλαίσιο της οδηγίας αυτής, η έννοια της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» δεν κάλυπτε τις δραστηριότητες που «αναλαμβάνονται από ασφαλιστική επιχείρηση ή από υπάλληλο ασφαλιστικής επιχείρησης ο οποίος ενεργεί υπό την ευθύνη της ασφαλιστικής επιχείρησης» (άρθρο 2, σημείο 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2002/92). Όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής της εξαίρεσης αυτής, βλ. απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, ΕΕΑΕ κ.λπ. (C-555/11, EU:C:2013:668).

[10] Αντιθέτως, στην οδηγία 2002/92 δεν περιλαμβανόταν η έννοια αυτή, αλλά υπήρχε εξαίρεση αναφερόμενη στον «συμπληρωματικό» χαρακτήρα των ασφαλιστικών συμβάσεων. Βλ. σημείο 48 των παρουσών προτάσεων.

35. Τίθεται το ερώτημα αν η παροχή χρήσιμης απάντησης στο αιτούν δικαστήριο απαιτεί να διευκρινιστεί αν η αναιρεσίβλητη είναι «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση» και, ως εκ τούτου, «διανομέας ασφαλιστικών προϊόντων».

36. Βεβαίως, από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι, κατά το γερμανικό δίκαιο, αυτή η κατηγορία διαμεσολαβητών απαλλάχθηκε αυτομάτως από την υποχρέωση λήψης άδειας όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη [11]. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι το πρόσωπο το οποίο έχει λάβει άδεια εκδοθείσα από το αρμόδιο Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο πρέπει να εγγραφεί στο μητρώο. Η διευκρίνιση αυτή συνοδεύεται από ανάλυση των τροποποιήσεων που επέφερε η οδηγία 2016/97 σε σχέση με το μέχρι πρότινος ισχύον νομικό καθεστώς και από τη διαπίστωση ότι, στο πλαίσιο της οδηγίας αυτής, οι «ασφαλιστικοί διαμεσολαβητές που ασκούν ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση» επίσης κατελήφθησαν από την υποχρέωση εγγραφής.

37. Με τη σειρά της, η ίδια η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης, παρουσιάζοντας το «επιχειρηματικό μοντέλο» της, ισχυρίζεται ότι πρέπει άνευ ετέρου να θεωρηθεί «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση». Με την επιχειρηματολογία αυτή επιχειρείται να καταδειχθεί ότι πληρούνται και οι πρόσθετες προϋποθέσεις που επιτρέπουν παρέκκλιση από την εφαρμογή της οδηγίας όσον αφορά την αναιρεσίβλητη. Θα επανέλθω στο σημείο αυτό κατωτέρω με τις προτάσεις μου [12].

38. Ως «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση» νοείται «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο […] το οποίο αναλαμβάνει ή ασκεί επ' αμοιβή δραστηριότητες διανομής ασφαλιστικών προϊόντων ως δευτερεύουσα δραστηριότητα, με την προϋπόθεση ότι πληρούνται όλες οι [προϋποθέσεις που προβλέπονται από τον ορισμό αυτό]» (άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 4, της οδηγίας 2016/97).

39. Όσον αφορά την υπό κρίση υπόθεση, πρώτον, το αιτούν δικαστήριο δεν διερωτάται καν ως προς τη δυνατότητα χαρακτηρισμού της εναγομένης της κύριας δίκης ως «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση», το δε προδικαστικό ερώτημα δεν αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 1, σημείο 4, της οδηγίας 2016/97. Κατά τα λοιπά, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν περιέχει ούτε καν νύξη ότι η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης ασκεί δραστηριότητα ασφαλιστικής διαμεσολάβησης παρεπόμενου χαρακτήρα. Δεύτερον, η πηγή των αμφιβολιών του αιτούντος δικαστηρίου εντοπίζεται όχι στο ζήτημα αν κάποιο τμήμα των «παροχών» που εξασφαλίζονται υπέρ των πελατών της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης έχει παρεπόμενο χαρακτήρα σε σχέση με τις λοιπές, αλλά αν το εμπόδιο για τον χαρακτηρισμό της ως «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» είναι το γεγονός ότι η εν λόγω εταιρία ασκεί δραστηριότητα που επικεντρώνεται στην πρόταση προσχώρησης σε σύμβαση ομαδικής ασφάλισης (και όχι στη «σύναψη ασφαλιστικών συμβάσεων») και ότι η ίδια χαρακτηρίζεται ως «αντισυμβαλλόμενος» από το δικαστήριο αυτό [13].

[11] Αντιθέτως μάλιστα, μολονότι το αιτούν δικαστήριο δεν παραπέμπει ρητώς στη διάταξη αυτή, εντούτοις από το άρθρο 34d, παράγραφος 8, του GewO φαίνεται να προκύπτει ότι από την υποχρέωση κατοχής άδειας απαλλάχθηκε μόνον ο «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση», για τον οποίο πληρούνται οι προϋποθέσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 3, της οδηγίας 2016/97. Βλ. σημεία 48 έως 50 των παρουσών προτάσεων.

[12] Βλ. σημείο 44 των παρουσών προτάσεων.

[13] Βλ. σημείο 55 των παρουσών προτάσεων.

40. Πριν υπεισέλθω στην επί της ουσίας εξέταση του προδικαστικού ερωτήματος, πρέπει ακόμη να διευκρινιστεί αν και ποια οδηγία έχει εφαρμογή στην αναιρεσιβαλλόμενη, λαμβανομένου υπόψη του ratione temporis και του ratione materiae πεδίου εφαρμογής τους.

Α. Επί της ratione temporis εφαρμογής των οδηγιών

41. Το προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου αφορά τόσο την οδηγία 2002/92 όσο και την οδηγία 2016/97.

42. Οι διατάξεις της πρώτης αυτής οδηγίας καταργήθηκαν κατ' αρχήν από τις 23 Φεβρουαρίου 2018, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 44 της οδηγίας 2016/97. Μέχρι την ημερομηνία αυτή, τα κράτη μέλη υποχρεούνταν να μεταφέρουν τις διατάξεις της τελευταίας αυτής οδηγίας στο εσωτερικό τους δίκαιο κατ' εφαρμογήν της υποχρέωσης που απορρέει από το άρθρο 42 της οδηγίας αυτής. Από τις 23 Φεβρουαρίου 2018 έχουν επίσης εφαρμογή οι διατάξεις του γερμανικού δικαίου που θέτουν σε εφαρμογή την τελευταία αυτή οδηγία [14].

43. Η αγωγή που άσκησε η αναιρεσείουσα ένωση ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου αφορά την περίοδο του Σεπτεμβρίου 2017, ημερομηνία κατά την οποία εξακολουθούσαν να ισχύουν οι διατάξεις του γερμανικού δικαίου περί μεταφοράς της οδηγίας 2002/92 στο εσωτερικό δίκαιο. Αντιθέτως, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το αίτημα που υπέβαλε η αναιρεσείουσα ένωση μπορεί να γίνει δεκτό εφόσον η συμπεριφορά της αναιρεσίβλητης ήταν παράνομη κατά την ημερομηνία κατά την οποία αυτή έλαβε χώρα (ήτοι τον Σεπτέμβριο του 2017) και, όπως επιτάσσει η εθνική νομολογία, εξακολουθεί να είναι παράνομη κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου. Τούτο εξηγεί τους λόγους για τους οποίους το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει τις διατάξεις αμφοτέρων των οδηγιών. Τούτο συνεπάγεται επίσης ότι το Δικαστήριο θα πρέπει να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα τόσο κατά το μέτρο που το ερώτημα αυτό αφορά την οδηγία 2002/92 όσο και κατά το μέτρο που αφορά την οδηγία 2016/97.

Β. Επί της ratione materiae εφαρμογής των οδηγιών

44. Απομένει ακόμη να εξεταστεί αν οι δραστηριότητες της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής των οδηγιών 2002/92 και 2016/97.

45. Η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης φρονεί ότι δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής», κατά την έννοια των διατάξεων τις οποίες αφορά η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως. Ισχυρίζεται επίσης ότι, λαμβανομένου υπόψη του «επιχειρηματικού της μοντέλου», θα μπορούσε το πολύ να χαρακτηριστεί ως «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση» (άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 4 της οδηγίας 2016/97). Η ασφαλιστική κάλυψη της οποίας απολαύουν οι πελάτες της αναιρεσίβλητης δεν είναι παρά μία από τις παροχές που τους προσφέρονται από αυτήν. Η οδηγία όμως δεν έχει εφαρμογή στους «ασφαλιστικούς διαμεσολαβητές που ασκούν ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση», σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής. Προς στήριξη της ως άνω επιχειρηματολογίας, η αναιρεσίβλητη παραπέμπει επίσης στην αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας 2002/92 και στην αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας 2016/97.

[14] Βλ. σημεία 8 και 9 των παρουσών προτάσεων.

46. Το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου δεν αφορά το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 2016/97 και το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 4, της οδηγίας αυτής. Όπως ήδη επισήμανα στο σημείο 39 των παρουσών προτάσεων, από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο διερωτάται για τη δυνατότητα χαρακτηρισμού της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης ως «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση», κατά την έννοια της τελευταίας αυτής διάταξης.

47. Παρά ταύτα, προτείνω να αναλυθεί και η επιχειρηματολογία της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης. Στην πράξη, η επιχειρηματολογία της αναιρεσίβλητης στηρίζεται σε δύο ανεξάρτητες μεταξύ τους βάσεις, οι οποίες αποκλείουν την εφαρμογή των οδηγιών. Αναφέρονται στον «συμπληρωματικό» χαρακτήρα των ασφαλιστικών συμβάσεων και τον «περιστασιακό» χαρακτήρα των δραστηριοτήτων της ίδιας της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης.

48. Πρώτον, η έννοια του «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή που ασκεί ως δευτερεύουσα δραστηριότητα την ασφαλιστική διαμεσολάβηση» δεν περιέχεται στην οδηγία 2002/92. Ωστόσο, είναι αληθές ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι δύο οδηγίες δεν έχουν εφαρμογή στα πρόσωπα που διενεργούν πράξεις διαμεσολάβησης (διανομής) ασφαλιστικών συμβάσεων «συμπληρωματικού» χαρακτήρα (άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2002/92 και άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 2016/97).

49. Αντιθέτως, παρά τους ισχυρισμούς της αναιρεσιβαλλομένης, για να αποκλειστεί η εφαρμογή των οδηγιών απαιτείται η πλήρωση πρόσθετων προϋποθέσεων.

50. Ακόμη κι αν δεν ληφθούν υπόψη οι λοιπές προϋποθέσεις που προβλέπουν οι διατάξεις των δύο οδηγιών, πρόκειται για ασφάλιση συμπληρωματική προς την υπηρεσία που παρέχεται από προμηθευτή, η οποία καλύπτει, μεταξύ άλλων, τον κίνδυνο μη χρήσης άλλης υπηρεσίας ή κινδύνους που σχετίζονται με ταξίδι για το οποίο έγινε κράτηση[15]. Αντιθέτως, είναι δύσκολο να γίνει λόγος για κίνδυνο μη χρήσης άλλης «προγραμματισμένης» υπηρεσίας ή ταξιδιού σε περίπτωση ασφάλισης της οποίας το πεδίο προστασίας εκτείνεται στην επιστροφή ιατρικών εξόδων και εξόδων μεταφοράς του καλυπτόμενου προσώπου· πρόκειται, ως εκ της φύσεώς τους, για απρόβλεπτα γεγονότα.

51. Δεύτερον, ως «ασφαλιστική διαμεσολάβηση», κατά το άρθρο 2, σημείο 3, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 2002/92, «δεν [θεωρήθηκαν] οι δραστηριότητες που συνίστανται στην περιστασιακή παροχή πληροφοριών στο πλαίσιο άλλης επαγγελματικής δραστηριότητας, υπό τον όρο ότι σκοπός αυτής της δραστηριότητας δεν [ήταν] να βοηθηθεί ο πελάτης στη σύναψη ή την εκτέλεση ασφαλιστικής σύμβασης». Στην εν λόγω εξαίρεση παρέπεμπε επίσης η αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας αυτής. Τούτο μνημονεύεται επίσης στην αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας 2016/97 και, στο κανονιστικό τμήμα της οδηγίας αυτής, η εξαίρεση αυτή εντοπίζεται στο άρθρο της 2, παράγραφος 1, στοιχείο α′.

52. Όμως, από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις ασφαλιστικές συμβάσεις μόνον «περιστασιακά», στο πλαίσιο άλλης επαγγελματικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, ακόμη και όταν περιγράφει το «επιχειρηματικό μοντέλο» της, η αναιρεσίβλητη επισημαίνει ότι οι επίδικες πράξεις που αφορούν τη σύμβαση ομαδικής ασφάλισης αποτελούν σύνηθες τμήμα των παροχών της προς τους πελάτες, μόνο που,

[15] Βλ. άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2002/92 και άρθρο 1, παράγραφος 3, στοιχείο α′, της οδηγίας 2016/97.

κατά την άποψή της, έχουν «συμπληρωματικό» χαρακτήρα. Κατά τα λοιπά, η αναιρεσίβλητη δεν ισχυρίζεται ότι οι εργασίες αυτές συνίστανται αποκλειστικά στην παροχή «γενικών πληροφοριών» σχετικά με τα ασφαλιστικά προϊόντα.

53. Εν κατακλείδι, από κανένα στοιχείο δεν μπορεί να συναχθεί ότι, ανεξαρτήτως του αν ευσταθεί ο ισχυρισμός ότι η ασφαλιστική κάλυψη της οποίας απολαύουν οι πελάτες της αναιρεσίβλητης είναι «συμπληρωματική», οι οδηγίες 2002/92 και 2016/97 δεν έχουν a priori εφαρμογή ratione materiae στις περιστάσεις της υπόθεσης της κύριας δίκης.

Γ. Επί της ουσίας

54. Μπορεί η αναιρεσίβλητη να χαρακτηριστεί ως «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής» κατά την έννοια των οδηγιών 2002/92 και 2016/97;

55. Οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου ως προς τη δυνατότητα να δοθεί καταφατική απάντηση στο ερώτημα αυτό φαίνεται να πηγάζουν από δύο νομικά ζητήματα τα οποία αφορούν κατ' ουσίαν το ειδικό νομικό μόρφωμα των ομαδικών ασφαλίσεων. Οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου φαίνεται, κατ' ουσίαν, να συνδέονται με τα ερωτήματα:

– πρώτον, αν η «προσχώρηση σε σύμβαση ομαδικής ασφάλισης» δύναται να εξομοιωθεί με τη «σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης» προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» κατά την έννοια του άρθρου 2, σημείο 5, της οδηγίας 2002/92 και της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων» κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, σημείο 3, της οδηγίας 2016/97 και,

– δεύτερον, αν, υπό το πρίσμα αμφοτέρων των οδηγιών, ο «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής» πρέπει να είναι εξωτερικός φορέας ως προς τις σχέσεις που απορρέουν από την ασφαλιστική σύμβαση (περιλαμβανομένης της σύμβασης ομαδικής ασφάλισης).

56. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει, διατυπώνοντας τις αμφιβολίες του ως προς τη τοποθέτηση του «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» εκτός της ασφαλιστικής σχέσης, ότι, κατά τη διάρκεια των νομοθετικών εργασιών για τη μεταφορά των διατάξεων της οδηγίας 2002/92 στο γερμανικό δίκαιο, οι ασφαλιστικοί διαμεσολαβητές ορίστηκαν ως πρόσωπα μη έχοντα τα ίδια την ιδιότητα του αντισυμβαλλομένου ή του ασφαλιστή. Η αντίληψη αυτή στηρίχθηκε σε εθνική νομολογία η οποία, κατ' ουσίαν, φαινόταν να στηρίζεται στην παραδοχή ότι ο ασφαλιστικός διαμεσολαβητής είναι εξωτερικός φορέας ως προς τις σχέσεις που απορρέουν από την ασφαλιστική σύμβαση, έστω και αν πρέπει παραδοσιακά να καθοδηγείται από τον στόχο της προστασίας του ασφαλισμένου ως ασθενέστερου μέρους στις ασφαλιστικές σχέσεις.

57. Εν συνεχεία, όταν γίνεται ειδική αναφορά στις ομαδικές ασφαλίσεις, από τις εν λόγω νομοθετικές εργασίες προκύπτει επιπλέον ότι οι αντισυμβαλλόμενοι (λήπτες) δεν είναι ασφαλιστικοί διαμεσολαβητές όταν προσφέρουν ασφαλιστική κάλυψη σε στενό και προκαθορισμένο κύκλο («ομάδα») προσώπων.

58. Επιπλέον, κατά την επεξεργασία των διατάξεων μεταφοράς της οδηγίας 2016/97 στο γερμανικό δίκαιο, χρειάστηκε να εξεταστεί το ζήτημα κατά πόσον η επ' αμοιβή δραστηριότητα της παροχής ασφαλιστικής προστασίας έπρεπε να θεωρηθεί δίχως άλλο ως μορφή άσκησης ασφαλιστικής διαμεσολάβησης υποκείμενη στην υποχρέωση λήψης άδειας εκδιδόμενης από το αρμόδιο Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο. Ωστόσο, οι διατάξεις του GewO δεν απαντούν εν τέλει στο ερώτημα αυτό. Με χωριστές διατάξεις, ο Γερμανός νομοθέτης επέβαλε

στα πρόσωπα που συνάπτουν συμβάσεις ομαδικής ασφάλισης την υποχρέωση παροχής συμβουλών έναντι προσώπων που προσχωρούν σε τέτοια ασφάλιση και ορισμένες υποχρεώσεις σχετικές με τα ασφάλιστρα. Ωστόσο, εξ αυτού δεν προκύπτει, όπως εξηγεί το αιτούν δικαστήριο, ότι ο Γερμανός νομοθέτης εξομοίωσε με τον τρόπο αυτό την ιδιότητα των εν λόγω προσώπων με την ιδιότητα των προσώπων που είναι ασφαλιστικοί διαμεσολαβητές.

59. Επομένως, όπως διευκρινίζει το αιτούν δικαστήριο, αναγνωρίζεται κατ' αρχήν από τη νομολογία και τη θεωρία ότι «ο αντισυμβαλλόμενος που προτείνει την προσχώρηση σε σύμβαση ομαδικής ασφάλισης έναντι αμοιβής δεν μπορεί να θεωρηθεί ασφαλιστικός διαμεσολαβητής και η ιδιότητά του δεν μπορεί να εξομοιωθεί με την ιδιότητα του ασφαλιστικού διαμεσολαβητή».

60. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει επίσης την άποψη που υποστηρίζουν ορισμένοι εκπρόσωποι της νομικής επιστήμης ότι ένα πρόσωπο που συνάπτει σύμβαση ομαδικής ασφάλισης («αντισυμβαλλόμενος στο πλαίσιο ομαδικής ασφάλισης») μπορεί να χαρακτηριστεί ως ασφαλιστικός διαμεσολαβητής εφόσον συνάπτει τη σύμβαση αυτή όχι (μόνο) προς το συμφέρον των ασφαλισμένων[16], αλλά (επίσης) προς το δικό του οικονομικό συμφέρον· η άποψη αυτή φαίνεται να υποκρύπτει τον ισχυρισμό ότι μια τέτοια σύμβαση λαμβάνει τη μορφή σύμβασης-πλαισίου[17].

61. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει την άποψη, η οποία υποστηρίζεται στη νομολογία και στη θεωρία, ότι η υποχρέωση λήψης άδειας εκδοθείσας από το αρμόδιο Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο πρέπει να ισχύει και όσον αφορά περιπτώσεις κατά τις οποίες επιχειρείται καταστρατήγηση του νόμου και την αποφυγή της υποχρέωσης λήψης άδειας.

62. Δεδομένου ότι οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου συνδέονται με τις ιδιαιτερότητες των συμβάσεων ομαδικής ασφάλισης, πρέπει να εξεταστούν αμφότερες οι οδηγίες προκειμένου να καθοριστεί αν ο νομοθέτης της Ένωσης προσδίδει στην ιδιαιτερότητα αυτή οποιαδήποτε νομική σημασία (ενότητα 1). Η εξέταση αυτή θα πρέπει, στη συνέχεια, να καταστήσει δυνατή την άρση των αμφιβολιών του αιτούντος δικαστηρίου ως προς τη δυνατότητα εξομοίωσης της προσχώρησης σε ομαδική ασφαλιστική σύμβαση με τη σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης (ενότητα 2) και ως προς την τοποθέτηση του «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» εκτός πλαισίου ασφαλιστικής σχέσης (ενότητα 3).

1. Οι ομαδικές ασφαλίσεις υπό το πρίσμα των οδηγιών 2002/92 και 2016/97

α) Γενικές παρατηρήσεις

63. Είναι βεβαίως αληθές ότι, στο κανονιστικό τμήμα των οδηγιών 2002/92 και 2016/97 δεν γίνεται καμία ρητή μνεία στη σύμβαση ομαδικής ασφάλισης.

[16] Βεβαίως, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι πρόκειται για σύναψη σύμβασης «όχι προς το συμφέρον των ασφαλισμένων», αλλά προς το συμφέρον του προσώπου που τη συνάπτει. Στα παραδείγματα που παραθέτει διευκρινίζει ωστόσο ότι πρόκειται, μεταξύ άλλων, για περιπτώσεις στις οποίες η σύμβαση ομαδικής ασφάλισης συνάπτεται «όχι μόνον προς το συμφέρον [των ασφαλισμένων]».

[17] Οι υπέρμαχοι της άποψης που περιγράφει το αιτούν δικαστήριο τείνουν να υποστηρίζουν ότι πρόκειται για ενέργεια προς ίδιον οικονομικό συμφέρον οσάκις ο «αντισυμβαλλόμενος» λαμβάνει αμοιβή για κάθε προσχωρούντα στην ομαδική ασφάλιση (σύμβαση-πλαίσιο)· συγκεκριμένα, έχει ίδιον οικονομικό συμφέρον να ενθαρρύνει κι άλλα άτομα να προχωρήσουν στην ασφάλιση. Τούτο συμβαίνει στην περίπτωση της προτεινόμενης από τις τράπεζες «σύμβασης-πλαισίου» σχετικά με τον κίνδυνο αδυναμίας εξόφλησης της πίστωσης δανείου λόγω θανάτου ή αναπηρίας. Αντιθέτως, δεν πρόκειται για σύναψη σύμβασης ομαδικής ασφάλισης προς το οικονομικό συμφέρον του «αντισυμβαλλομένου» στην περίπτωση σύμβασης ασφάλισης ασθενείας ή σύνταξης των μελών ένωσης ή των μισθωτών συγκεκριμένου εργοδότη. Στην περίπτωση αυτή δεν πρόκειται για την αποκόμιση κέρδους από την υπαγωγή των ατόμων αυτών στην ασφαλιστική κάλυψη, αλλά για τη διαπραγμάτευση των καλύτερων δυνατών όρων της κάλυψης αυτής προς όφελος των οικείων ατόμων.

64. Εντούτοις, κατά τη διάρκεια των νομοπαρασκευαστικών εργασιών της εν λόγω οδηγίας 2016/97, στο στάδιο κατά το οποίο προτάθηκε η θέσπιση της έννοιας της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων» (και, κατά συνέπεια, του «διανομέα ασφαλιστικών προϊόντων»)[18], διατυπώθηκε επίσης η πρόταση προσθήκης της αιτιολογικής σκέψης 49, η οποία περιελήφθη αναλλοίωτη στο τελικό κείμενο της οδηγίας. Μολονότι δεν συνοδεύτηκε από λεπτομερή επεξήγηση, η αιτιολογική αυτή σκέψη διευκρινίζει ότι, «στην περίπτωση ομαδικής ασφάλισης, ως "πελάτης" θα πρέπει να νοείται ο εκπρόσωπος της ομάδας των ασφαλισμένων που συνάπτει σύμβαση ασφάλισης εξ ονόματος της ομάδας των ασφαλισμένων, όταν το μεμονωμένο μέλος της ομάδας δεν δύναται να λάβει μεμονωμένη απόφαση να συμμετάσχει στη σύμβαση, όπως μια υποχρεωτική ρύθμιση επαγγελματικών συντάξεων»[19].

65. Η οδηγία 2016/97 δεν ορίζει την έννοια του «πελάτη»[20]. Ωστόσο, η έννοια αυτή απαντά σε πολλές από τις διατάξεις της. Γενικώς, από την οδηγία 2016/97 προκύπτει ότι αυτή αποσκοπεί ακριβώς στην προστασία των «πελατών» και ότι πρόκειται για τα πρόσωπα που χρησιμοποιούν ασφαλιστικά προϊόντα και πρόσωπα που ενδιαφέρονται να χρησιμοποιήσουν τέτοια προϊόντα (πρόσωπα που «αναζητούν ασφαλιστική κάλυψη», βλ. αιτιολογική σκέψη 51 της οδηγίας), μέσω διαύλων διανομής που προϋποθέτουν τη χρήση υπηρεσιών «διανομέων ασφαλιστικών προϊόντων».

66. Επιπλέον, από τη δεύτερη περίοδο της αιτιολογικής αυτής σκέψης μπορεί να συναχθεί ότι, η σύμβαση ομαδικής ασφάλισης στην οποία δεν λαμβάνεται ατομική απόφαση προσχώρησης συνάπτεται (στην πράξη, μπορεί να συναφθεί) από «πελάτη» με την παρέμβαση «διανομέα»[21], οπότε ο νομοθέτης της Ένωσης είχε κατά νου αναμφισβήτητα τους διανομείς ασφαλιστικών προϊόντων. Εξ αυτού φαίνεται να απορρέει ότι, στην περίπτωση των ομαδικών ασφαλίσεων περί των οποίων γίνεται λόγος στην αιτιολογική σκέψη 49 της οδηγίας 2016/97, ο «πελάτης» δεν είναι κατ' αρχήν ο ίδιος «διανομέας ασφαλιστικών προϊόντων».

67. Υπό το πρίσμα αυτής της αιτιολογικής σκέψης 49, δεν θα ήταν δυνατόν να διατυπωθεί το ευρύτερο συμπέρασμα ότι υπάρχουν και άλλες «ομαδικές ασφαλίσεις», στις οποίες η προσχώρηση στη σύμβαση δεν είναι αυτόματη και εξαρτάται από απόφαση των μελών της ομάδας. Το ζήτημα που τίθεται είναι αν, σε τέτοιες περιπτώσεις, πρόκειται για «εκπρόσωπο της ομάδας των ασφαλισμένων», ο οποίος δεν είναι «πελάτης» και, ως εκ τούτου, τουλάχιστον a priori, μπορεί δυνητικώς να χαρακτηριστεί ως «διανομέας ασφαλιστικών προϊόντων».

68. Η διατύπωση τέτοιου συμπεράσματος, μέσω ερμηνείας a contrario της αιτιολογικής σκέψης της οδηγίας, απαιτεί την προηγούμενη διεξαγωγή εμπεριστατωμένης εξέτασης. Ελλείψει οποιασδήποτε μνείας στην αιτιολογική σκέψη της οδηγίας σχετικά με τις ομαδικές ασφαλίσεις με εκούσια προσχώρηση, η συναγωγή τέτοιου συμπεράσματος ενδέχεται να δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς τον νομικό χαρακτηρισμό των μερών της ασφαλιστικής σχέσης. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο αν ληφθεί υπόψη ότι η ίδια η οδηγία δεν ορίζει την έννοια των «ομαδικών ασφαλίσεων» αλλά ούτε και εξηγεί στο κανονιστικό της τμήμα σε τι συνίστανται οι ασφαλίσεις αυτές, στις οποίες τα μέλη της ομάδας «δεν δύνα[ν]ται να λάβ[ουν] μεμονωμένη απόφαση να συμμετάσχ[ουν] στη σύμβαση».

[18] Βλ. παράρτημα του ενημερωτικού σημειώματος της Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2015, 2021/0175 (COD).

[19] Η δεύτερη περίοδος της αιτιολογικής σκέψης 49 της οδηγίας 2016/97 προσθέτει, επιπλέον, ότι «ο εκπρόσωπος της ομάδας θα πρέπει σε σύντομο χρονικό διάστημα, μετά την ένταξη του μέλους στην ομαδική ασφάλιση, να παρέχει, κατά περίπτωση, το έγγραφο πληροφοριών για το ασφαλιστικό προϊόν και τις πληροφορίες για την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας του διανομέα».

[20] Βλ. επίσης Weinberger, M. D., «Scope of Protection: Is there a Ground for a Single criterion?», σε Colaert, V., Busch, D., Incalza, T. (επιμ.), *European Financial Regulation: Levelling the Cross-Sectoral Playing Field*, Hart Publishing, Οξφόρδη - Λονδίνο - Νέα Υόρκη - Νέο Δελχί - Σίντνεϊ, 2019, σ. 299.

[21] Βλ. υποσημείωση 19 των παρουσών προτάσεων.

β) Το μόρφωμα της ομαδικής ασφάλισης στο δίκαιο των κρατών μελών

69. Η διάκριση μεταξύ, αφενός, των συμβάσεων ομαδικής ασφάλισης στις οποίες η προσχώρηση είναι υποχρεωτική (ήτοι επέρχεται αυτοδικαίως, λόγω του ότι ο προσχωρών ανήκει σε ορισμένη ομάδα ή λόγω επέλευσης ορισμένων περιστάσεων ή λόγω ορισμένων συγκεκριμένων χαρακτηριστικών, που συνήθως απορρέουν από ή υποδηλώνουν την ύπαρξη συγκεκριμένου δεσμού με πρόσωπο το οποίο έχει προβεί σε ενέργειες προκειμένου να παρασχεθεί σε άλλα πρόσωπα η δυνατότητα να τύχουν της ασφαλιστικής κάλυψης)[22] και, αφετέρου, των συμβάσεων ομαδικής ασφάλισης στις οποίες η προσχώρηση είναι εκούσια –διάκριση η οποία φαίνεται να εμπνέεται από την αιτιολογική σκέψη 49 της οδηγίας 2016/97– δεν είναι ξένη προς το ασφαλιστικό δίκαιο και τις εθνικές νομοθεσίες, μολονότι είναι αληθές ότι προξενεί πλήθος αμφιβολιών[23].

70. Επιπλέον, όπως συνέβη και στην περίπτωση του κανονιστικού προτύπου για το ευρωπαϊκό ιδιωτικό δίκαιο [Draft Common Frame of Reference (DCFR)] (σχέδιο κοινού πλαισίου αναφοράς, ΣΚΠΑ)][24], με τη χρήση της μεθόδου του συγκριτικού δικαίου εκπονήθηκε ένα κανονιστικό πρότυπο σχετικά με τις αρχές του ευρωπαϊκού δικαίου στον τομέα των ασφαλίσεων [Principles of European Insurance Contract Law (αρχές του ευρωπαϊκού δικαίου για τις ασφαλιστικές συμβάσεις) (PEICL)][25]. Στην περίπτωση αυτή, το πρόσωπο που συνάπτει σύμβαση με ασφαλιστή ορίζεται ως «ο οργανωτής της ομάδας», προκειμένου να μπορέσουν στη συνέχεια άλλοι φορείς να τύχουν της ασφαλιστικής κάλυψης. Η χρήση της έννοιας αυτής καθιστά δυνατό να αποφευχθούν οι ορολογικές δυσχέρειες και να προεξοφληθεί ότι ο κατ' αυτόν τον τρόπο νοούμενος «οργανωτής της ομάδας» είναι «ο αντισυμβαλλόμενος» κατά την έννοια των διατάξεων του ασφαλιστικού δικαίου ή «ο πελάτης» κατά την έννοια των οδηγιών 2002/92 και 2016/97[26]. Επομένως, θα χρησιμοποιώ εφεξής στις παρούσες προτάσεις την έννοια του «οργανωτή της ομάδας».

71. Επιπλέον, στο πλαίσιο του PEICL πραγματοποιείται διάκριση μεταξύ «σύμβασης ομαδικής ασφάλισης χωρίς προσχώρηση» (τα μέλη της ομάδας ανήκουν αυτοδικαίως σε αυτή λόγω ορισμένων χαρακτηριστικών ή ορισμένων περιστάσεων, χωρίς δυνατότητα άρνησης της ασφαλιστικής κάλυψης) και «σύμβασης ομαδικής ασφάλισης με προσχώρηση» (τα μέλη της

[22] Για να εξαλειφθούν οι αμφιβολίες που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν από τις περιστάσεις της κύριας δίκης με σκοπό να καταδειχθεί ο τεχνητός χαρακτήρας της διάκρισης μεταξύ ομαδικών ασφαλίσεων με υποχρεωτική προσχώρηση και ομαδικών ασφαλίσεων με εκούσια προσχώρηση, δεν είναι πειστική η επιχειρηματολογία που παραπέμπει στο «επιχειρηματικό μοντέλο» της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης και βασίζεται στον ισχυρισμό ότι η προσχώρηση σε ομαδική ασφάλιση είναι υποχρεωτική, καθώς είναι «υποχρεωτική» για όλους τους πελάτες της που έχουν συνάψει σύμβαση μαζί της, και από την οποία απορρέουν παροχές μη ασφαλιστικού χαρακτήρα (πρόσβαση σε κέντρο έκτακτης ανάγκης κ.λπ.). Η επιχειρηματολογία αυτή πρέπει να στηρίζεται στην πεποίθηση ότι το κοινό για τους δικαιούχους της ασφαλιστικής προστασίας γεγονός ή στοιχείο είναι η σύναψη σύμβασης με την αναιρεσίβλητη, μεταξύ άλλων, ακριβώς προκειμένου να παρασχεθεί η ασφαλιστική προστασία. Τούτο θα σήμαινε, κατ' ουσίαν, ότι ο «υποχρεωτικός» χαρακτήρας μιας προσχώρησης προκύπτει από εκούσια απόφαση σύναψης σύμβασης με σκοπό ακριβώς την παροχή της προστασίας αυτής. Εξ ου και η δυσκολία αποδοχής της προεκτεθείσας άποψη, η οποία παραπέμπει στο «επιχειρηματικό μοντέλο» της αναιρεσιβαλλομένης.

[23] Όπως επισημαίνει και η Ιταλική Κυβέρνηση, είναι αληθές ότι οι συμβάσεις ομαδικής ασφάλισης δεν αποτελούν ομοιογενή κατηγορία. Η σύμβαση ομαδικής ασφάλισης είναι κατ' ουσίαν δημιούργημα της πρακτικής και λαμβάνει ποικίλες μορφές. Αντιθέτως, η διαίρεση που σκιαγραφήθηκε παραπάνω με περισσότερες ή λιγότερες αποχρώσεις φαίνεται να γίνεται, τουλάχιστον εν μέρει, αποδεκτή στο πλαίσιο πολλών νομικών συστημάτων κρατών μελών, για παράδειγμα της Γερμανίας (βλ. Herdter, F., *Der Gruppenversicherungsvertrag: Grundlagen und ausgewählte Problemfelder*, VVW GmbH, Καρλσρούη, 2010, σ. 14), της Γαλλίας [Bigot, J., σε Bigot, J., (επιμ.), *Traité de Droit des assurances. Le contrat d'assurance*, τόμος 3, LGDJ, Issy-les-Moulineaux Cedex, σ. 6 και εκεί αναφερόμενη βιβλιογραφία] ή της Πολωνίας [βλ. Fras, M., *Umowa ubezpieczenia grupowego. Aspekty prawne*, Wolters Kluwer, Βαρσοβία, 2015, σ. 136 επ.· βλ. επίσης απόφαση του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου), της 12ης Ιανουαρίου 2018, II CSK 222/17, LEX αριθ. 2446838].

[24] Βλ. Von Bar, Ch., Clive, E., Schulte-Nölke, H., κ.λπ. (επιμ.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition*, Sellier European Law Publishers, Μόναχο, 2009, σ. 7.

[25] Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker L. (επιμ.), *Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2016, σ. 57 επ. Επί του κανονιστικού αυτού προτύπου και της σημασίας του για τις εθνικές διατάξεις περί ασφαλιστικών συμβάσεων, βλ., μεταξύ άλλων, Fuchs, D., «Consistency of the European project PEICL with the Polish Civil Code in view of art. 807», *Acta Iuris Stetinensis*, 2019, αριθ. 4, σ. 90 επ.

[26] Με γνώμονα την ίδια υπόθεση, ο φορέας αυτός μπορεί να χαρακτηριστεί ως «πάροχος» (σύμβασης) ασφάλισης.

ομάδας καλύπτονται από την ασφαλιστική προστασία που απορρέει εκ της σύμβασης εφόσον έχουν υποβάλει δήλωση προσχώρησης ή εφόσον δεν έχουν αρνηθεί την εν λόγω ασφαλιστική κάλυψη).

72. Η διάκριση που γίνεται δεκτή από τις εθνικές νομοθεσίες μεταξύ των ομαδικών ασφαλίσεων στις οποίες η προσχώρηση είναι υποχρεωτική και των ομαδικών ασφαλίσεων στις οποίες η προσχώρηση είναι εκούσια μπορεί επίσης να ασκεί επιρροή στον χαρακτηρισμό των εννόμων σχέσεων στις οποίες στηρίζονται οι ασφαλίσεις αυτές. Αν η προσχώρηση στην ασφάλιση είναι υποχρεωτική, η ασφαλιστική κάλυψη της οποίας απολαύουν τα μέλη της ομάδας απορρέει από σύμβαση ασφάλισης συναφθείσα μεταξύ του οργανωτή της ομάδας και του ασφαλιστή. Ο οργανωτής αυτός μπορεί να θεωρηθεί ως αντισυμβαλλόμενος του ασφαλιστή. Αντιθέτως, αν η προσχώρηση στην ασφάλιση έχει εκούσιο χαρακτήρα, ο οργανωτής της ασφάλισης συνάπτει με τον ασφαλιστή σύμβαση-πλαίσιο η οποία καθορίζει τους όρους βάσει των οποίων θα παρασχεθεί στη συνέχεια ασφαλιστική κάλυψη μέσω της σύναψης ασφαλιστικών συμβάσεων από τους ίδιους τους προσχωρούντες. Είναι επομένως αντισυμβαλλόμενοι οι οποίοι ταυτόχρονα τυγχάνουν ασφαλιστικής κάλυψης ως ασφαλισμένοι[27]. Ασφαλώς, ο χαρακτηρισμός αυτός πραγματοποιείται υπό το πρίσμα και τις ανάγκες των εθνικών διατάξεων του ασφαλιστικού δικαίου. Αυτό το δίκαιο αποφασίζει, κατ' αρχήν, ποιος είναι ο αντισυμβαλλόμενος (λήπτης).

73. Επιβάλλεται να υπογραμμιστεί ότι, παρά τις πολυάριθμες ομοιότητες, η ομαδική ασφάλιση παρουσιάζει το πλεονέκτημα –σε σχέση με μια δέσμη ατομικών συμβάσεων ασφαλίσεων οι οποίες θα μπορούσαν να συναφθούν από κάθε μέλος της ομάδας μεμονωμένα (ή από άλλο πρόσωπο για λογαριασμό κάθε μέλους της ομάδας μεμονωμένα)– ότι καθιστά δυνατή μια ιδιόμορφη «συγκέντρωση» των διαπραγματεύσεων σχετικά με τους όρους της ασφαλιστικής κάλυψης (οι οποίες κατά κανόνα δεν λαμβάνουν χώρα σε περίπτωση ατομικής ασφάλισης, διότι η σύναψη της σύμβασης έχει συνήθως χαρακτήρα προσχώρησης), ενώ παρέχει ταυτόχρονα στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να επιτύχουν ασφαλιστική κάλυψη έναντι χαμηλότερου ασφαλίστρου.

γ) Οι ομαδικές ασφαλίσεις με υποχρεωτική και εκούσια προσχώρηση στο πλαίσιο των οδηγιών 2002/92 και 2016/97

74. Για την απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα, κρίσιμο είναι το ζήτημα αν, υπό το πρίσμα των οδηγιών 2002/92 και 2016/97, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως γνώμονας η διάκριση που σκιαγραφήθηκε παραπάνω μεταξύ ομαδικών ασφαλίσεων με υποχρεωτική προσχώρηση και ομαδικών ασφαλίσεων με εκούσια προσχώρηση, και αν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως «πελάτες», στην περίπτωση των πρώτων, οι οργανωτές ομάδας και, στην περίπτωση των δεύτερων, οι δικαιούχοι της ασφαλιστικής προστασίας (μέλη της ομάδας), κάτι το οποίο –στην περίπτωση αυτού του δεύτερου είδους ομαδικής ασφάλισης– θα άνοιγε τον δρόμο για να γίνει δεκτή η άποψη ότι ο οργανωτής της ομάδας είναι «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής».

75. Αυτό ακριβώς υποδηλώνει η αιτιολογική σκέψη 49 της τελευταίας αυτής οδηγίας και η a contrario ερμηνεία της.

[27] Βλ., επίσης, τη μνημονευθείσα στην υποσημείωση 23 βιβλιογραφία.

76. Αυτή την προσέγγιση απηχούν και οι διευκρινίσεις του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο, στο πλαίσιο ανάλυσης της άποψης που υποστηρίζει μέρος της θεωρίας ως προς την ερμηνεία της έννοιας του «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή», μνημονεύει, μεταξύ άλλων, τα νομικά μορφώματα εντός των οποίων συνάπτεται μια «συμφωνία-πλαίσιο» [28].

77. Κατά την εξέταση του ζητήματος αυτού, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου οι οποίες υπενθυμίζω ότι αφορούν, πρώτον, τη δυνατότητα εξομοίωσης της προσχώρησης σε σύμβαση ομαδικής ασφάλισης με τη σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης και, δεύτερον, την τοποθέτηση του «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» εκτός της ασφαλιστικής σχέσης.

2. Προσχώρηση στην ομαδική ασφάλιση

78. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, υπό το πρίσμα των διαπιστώσεων του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, οι οποίες δεν αμφισβητούνται στο πλαίσιο της αιτήσεως αναιρέσεως, η δραστηριότητα της αναιρεσίβλητης δεν αφορά τη «σύναψη ασφαλιστικών συμβάσεων», αλλά τη διαμεσολάβηση κατά την προσχώρηση στην ομάδα και την εξασφάλιση της δυνατότητας ασφαλιστικής κάλυψης.

79. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το γράμμα των διατάξεων του γερμανικού δικαίου που μεταφέρουν τις οδηγίες 2002/92 και 2016/97 στο εθνικό δίκαιο αναφέρει αποκλειστικά τη σύναψη ασφαλιστικών συμβάσεων. Η άρνηση χαρακτηρισμού της αναιρεσίβλητης ως «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» φαίνεται, τουλάχιστον σε ορισμένο βαθμό, να πηγάζει από την παραδοχή ότι η προσχώρηση σε ομαδική ασφάλιση δεν μπορεί να εξομοιωθεί (ή να εξισωθεί ως προς τα αποτελέσματά της) με τη «σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης». Αυτή την προσέγγιση απηχούν και οι γραπτές παρατηρήσεις της Τσεχικής Κυβέρνησης, η οποία προσθέτει ότι η προσχώρηση αφορά ασφαλιστική σύμβαση συναφθείσα προηγουμένως μεταξύ του οργανωτή της ομάδας και του ασφαλιστή.

α) Γραμματική ερμηνεία

80. Οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου φαίνεται να εδράζονται στην πεποίθηση ότι κεντρικό σημείο του ορισμού των εννοιών της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» της οδηγίας 2002/92 και της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων» της οδηγίας 2016/97 είναι μια δραστηριότητα προσανατολισμένη ακριβώς στη «σύναψη ασφαλιστικών συμβάσεων».

81. Είναι αληθές ότι οι «δραστηριότητες» οι οποίες συνιστούν ασφαλιστική διαμεσολάβηση («διανομή ασφαλιστικών προϊόντων») αφορούν κυρίως, τουλάχιστον υπό το πρίσμα της γραμματικής ερμηνείας, τη διαμεσολάβηση κατά τη «σύναψη ασφαλιστικών συμβάσεων». Μολονότι τούτο δεν προεξοφλεί, αφ' εαυτού, ότι η «προσχώρηση σε ομαδική ασφάλιση» εντάσσεται στο πλαίσιο της «σύναψης ασφαλιστικών συμβάσεων», το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι οι «δραστηριότητες» οι οποίες συνιστούν «ασφαλιστική διαμεσολάβηση» –και, κατά συνέπεια, τη «διανομή ασφαλιστικών προϊόντων» κατά την έννοια της οδηγίας 2016/97– ορίζονται κατά τρόπο ευρύ [29].

[28] Βλ. σημείο 60 των παρουσών προτάσεων.

[29] Απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag κ.λπ. (C-542/16, EU:C:2018:369, σκέψη 53).

82. Εντούτοις, για την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος [30].

β) Συστηματική ερμηνεία

83. Όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η εν λόγω διάταξη, για την απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα δεν μπορεί να παραβλεφθεί το γεγονός ότι ο χαρακτηρισμός ενός φορέα ως «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» ενδέχεται να συνδέεται όχι μόνο με την υποχρέωση λήψης συγκεκριμένης άδειας (επιβαλλόμενη από το εθνικό δίκαιο, καθώς οι ίδιες οι οδηγίες περιορίζονται στην υποχρέωση εγγραφής τέτοιων οργανισμών σε μητρώο, βλ. άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2002/92 και άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2016/97), αλλά και με την επιβολή ορισμένων απαιτήσεων στον φορέα αυτόν.

84. Οι ασφαλιστικοί διαμεσολαβητές υπέχουν υποχρεώσεις παροχής πληροφοριών (άρθρα 12 και 13 της οδηγίας 2002/92 και άρθρα 17 επ. της οδηγίας 2016/97) καθώς και υποχρεώσεις παροχής συμβουλών (άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 2002/92 και άρθρο 20 της οδηγίας 2016/97), αν και, μόνο στην περίπτωση της δεύτερης αυτής οδηγίας, οι υποχρεώσεις αυτές προκύπτουν ήδη σαφώς από τον ορισμό της έννοιας της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων». Επομένως, πρέπει να διαθέτουν κατάλληλο επίπεδο γνώσεων και ικανότητας (άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/92 και άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/97). Στο πλαίσιο αυτό, υπόκεινται στην υποχρεωτική ασφάλιση της επαγγελματικής αστικής ευθύνης. Τούτο δεν αποτελεί απλή διατύπωση, διότι το ποσό της εγγύησης για κάθε αναγγελλόμενη απαίτηση δεν μπορεί να είναι κατώτερο του ενός εκατομμυρίου ευρώ (άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2002/92 βλ., επίσης, άρθρο 10, παράγραφος 4, της οδηγίας 2016/97). Τα ασφάλιστρα που τους καταβάλλονται από τους πελάτες προστατεύονται (βλ. άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2002/92 και άρθρο 10, παράγραφος 6, της οδηγίας 2016/97). Στους διαμεσολαβητές επιβάλλονται επίσης υποχρεώσεις που συνδέονται με τον σκοπό της πρόληψης των συγκρούσεων συμφερόντων [31].

85. Εξετάζοντας από μια ευρύτερη οπτική γωνία τις οδηγίες 2002/92 και 2016/97, θα μπορούσε να διαπιστωθεί ότι οι οδηγίες αυτές επιβάλλουν στον «ασφαλιστικό διαμεσολαβητή» ορισμένες υποχρεώσεις έναντι προσώπων που ενδιαφέρονται να συνάψουν ασφαλιστική σύμβαση και να τύχουν ασφαλιστικής κάλυψης ή προσώπων που απολαύουν ήδη τέτοιας κάλυψης [32]. Με άλλα λόγια, για να χρησιμοποιηθεί η ορολογία των οδηγιών, πρόκειται για υποχρεώσεις έναντι των «πελατών» [33].

86. Οι προβλεπόμενες από τις οδηγίες υποχρεώσεις παροχής πληροφοριών και παροχής συμβουλών φαίνεται να έχουν ως κύριο σκοπό να παράσχουν στους «πελάτες» τη δυνατότητα να αποφασίζουν τη σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης μέσω διαύλων διανομής ασφαλιστικών

[30] Έτσι, όσον αφορά την έννοια της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» κατά το άρθρο 2, σημείο 3, της οδηγίας 2002/92, βλ. αποφάσεις: της 17ης Οκτωβρίου 2013, EEAE κ.λπ. (C-555/11, EU:C:2013:668, σκέψη 21) και της 31ης Μαΐου 2018, Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag κ.λπ. (C-542/16, EU:C:2018:369, σκέψη 39).

[31] Πρόκειται για την αποτροπή συγκρούσεων μεταξύ του διαμεσολαβητή και του ασφαλιστή, σε περίπτωση ύπαρξης δεσμών μεταξύ των φορέων αυτών. Τούτο γίνεται, σε ορισμένο βαθμό, δεκτό από την ίδια την οδηγία 2016/97, δεδομένου ότι ο «διανομέας ασφαλιστικών προϊόντων» μπορεί επίσης να είναι ασφαλιστική επιχείρηση.

[32] Αντιθέτως, όσον αφορά το γερμανικό δίκαιο, όπως αναφέρει η βιβλιογραφία, οι υποχρεώσεις των ασφαλιστικών διαμεσολαβητών (υπό ευρεία έννοια, δηλαδή αυτή προσώπων ασχολούμενων με την ασφαλιστική διαμεσολάβηση) έναντι των ασφαλιζομένων και των ασφαλιστών έχουν ρυθμιστεί εκτός του GewO. Βλ. Koch, R., *Insurance Law in Germany*, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2018, σ. 269.

[33] Βλ. επίσης σημείο 65 των παρουσών προτάσεων.

προϊόντων που προϋποθέτουν τη χρήση υπηρεσιών ασφαλιστικών διαμεσολαβητών. Τούτο καταδεικνύεται από τις διατάξεις των οδηγιών που ορίζουν ότι πρόκειται για την εκ μέρους των ασφαλιστικών διαμεσολαβητών διαβίβαση ορισμένων πληροφοριών προς τους πελάτες, κατ' αρχήν «εγκαίρως πριν από τη σύναψη μιας σύμβασης ασφάλισης» (άρθρο 18, στοιχείο α', και άρθρο 19 της οδηγίας 2016/97).

87. Σκοπός της παροχής των πληροφοριών αυτών είναι να γνωστοποιηθεί ότι ο ενδιαφερόμενος έχει την ιδιότητα του ασφαλιστικού διαμεσολαβητή (με όλες τις εξ αυτού απορρέουσες συνέπειες, ήτοι, ιδιαιτέρως, την υποχρέωσή του να διαθέτει γνώσεις και ικανότητες που να διασφαλίζουν αξιοπιστία κατά την εκ μέρους του τήρηση των υποχρεώσεών του για παροχή πληροφοριών και συμβουλών) και στη διασφάλιση της απουσίας σύγκρουσης συμφερόντων λόγω των δεσμών του με τον ασφαλιστή ή του τρόπου αμοιβής του. Ομοίως, η προστασία των ασφαλίστρων αποσκοπεί στην πρόληψη των περιπτώσεων στις οποίες η χρήση των υπηρεσιών τρίτου (του ασφαλιστικού διαμεσολαβητή) θα ενείχε, για τα πρόσωπα που χρηματοδοτούν το ασφάλιστρο και απολαύουν της ασφαλιστικής κάλυψης, τον κίνδυνο να στερηθούν την κάλυψη αυτή λόγω παράλειψης του εν λόγω τρίτου.

88. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, υπό το πρίσμα της συστηματικής ερμηνείας τους, οι οδηγίες 2002/92 και 2016/97 σκοπούν να ρυθμίσουν, κατ' αρχάς, τις τρεις πτυχές που χαρακτηρίζουν τις σχέσεις μεταξύ των ασφαλιστικών διαμεσολαβητών και των προσώπων που ενδιαφέρονται να τύχουν ασφαλιστικής κάλυψης μέσω διαύλων διανομής που προϋποθέτουν τη χρήση υπηρεσιών τέτοιων διαμεσολαβητών, ήτοι, τις απαιτήσεις παροχής πληροφοριών, την προστασία των ασφαλίστρων και την παροχή ασφαλιστικής κάλυψης που αφορά τα πρόσωπα αυτά.

1) Υποχρεώσεις παροχής πληροφοριών

89. Τα πρόσωπα τα οποία λαμβάνουν, ατομικώς και εκουσίως, απόφαση προσχώρησης σε ομαδική ασφάλιση με την έναντι αμοιβής συμμετοχή οργανωτή ομάδας και χρηματοδοτούν έμμεσα τα ασφάλιστρα εκτίθενται, κατ' αρχήν, στους ίδιους ακριβώς κινδύνους με αυτούς που αντιμετωπίζουν τα πρόσωπα τα οποία συνάπτουν σύμβαση ατομικής ασφάλισης μέσω διαύλων διανομής που προϋποθέτουν τη χρήση υπηρεσιών ασφαλιστικού διαμεσολαβητή. Υπό το πρίσμα της συστηματικής ερμηνείας τους, οι οδηγίες 2002/92 και 2016/97 επιδιώκουν να ρυθμίσουν τις απαιτήσεις και τις υποχρεώσεις που υπέχουν οι ασφαλιστικοί διαμεσολαβητές όσον αφορά και την πρώτη αυτή κατηγορία προσώπων. Τούτο συνηγορεί υπέρ μιας ερμηνείας των οδηγιών αυτών σύμφωνα με την οποία η προσχώρηση σε ομαδική ασφάλιση μπορεί να θεωρηθεί ως «σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης» κατά την έννοια των ορισμών των εννοιών της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» και της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων».

90. Αντιθέτως, ανάλογοι κίνδυνοι δεν υφίστανται –ή, τουλάχιστον, εμφανίζονται με σαφώς μικρότερη ένταση– στις περιπτώσεις των ομαδικών ασφαλίσεων στις οποίες η προσχώρηση είναι υποχρεωτική. Τούτο συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι η απλή εξασφάλιση ασφαλιστικής κάλυψης στο πλαίσιο ομαδικής ασφάλισης, με υποχρεωτική και αυτοδίκαιη προσχώρηση, δεν πρέπει να εξομοιώνεται με τη «σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης».

91. Βεβαίως, ενδέχεται να ανακύψει κατάσταση στην οποία η ίδια η προσχώρηση στην ασφάλιση να είναι υποχρεωτική και να λαμβάνει χώρα αυτοδικαίως, λόγω του ότι ο προσχωρών ανήκει σε ορισμένη ομάδα ή λόγω επέλευσης ορισμένων περιστάσεων ή λόγω ορισμένων συγκεκριμένων χαρακτηριστικών. Συγχρόνως, όμως, τα μέλη της ομάδας μπορούν να επωφεληθούν από ορισμένες επιλογές και από επέκταση ή περιορισμό του πεδίου της ασφαλιστικής κάλυψης. Σε

μια τέτοια περίπτωση, οι προεκτεθέντες κίνδυνοι αποκτούν υπόσταση και η κατάσταση αυτή μπορεί να εξεταστεί υπό το πρίσμα της «σύναψης ασφαλιστικής σύμβασης» [34]. Τούτο όμως δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

2) Το ασφάλιστρο

92. Δεν χωρεί επίσης αμφιβολία ότι και οι πελάτες της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης χρηματοδοτούν έμμεσα το ασφάλιστρο έναντι της κάλυψης των κινδύνων τους.

93. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι η δραστηριότητα της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης συνίσταται στη διαμεσολάβηση για την προσχώρηση στην ομάδα και στην εξασφάλιση του ευεργετήματος της ασφαλιστικής κάλυψης. Η αναιρεσίβλητη είναι αυτή που καταβάλλει τα ασφάλιστρα τα οποία οφείλονται στον ασφαλιστή. Τα μέλη της ομάδας καταβάλλουν αμοιβή σε αυτήν για την προσφερόμενη ασφαλιστική κάλυψη.

94. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα μέλη της ομάδας χρηματοδοτούν τα ασφάλιστρα. Πράγματι, είναι δύσκολο να υποτεθεί ότι η ασφαλιστική κάλυψη τους χορηγείται δωρεάν ή χρηματοδοτείται από την αναιρεσιβαλλόμενη της κύριας δίκης χωρίς αυτή να αποκομίζει κανένα όφελος. Εντούτοις, τα μέλη της ομάδας το πράττουν εμμέσως, μέσω χρήσης των υπηρεσιών του οργανωτή της ομάδας, πράγμα που συνάδει εξάλλου με τον ρόλο του «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» που προβλέπουν οι οδηγίες. Σε τελική ανάλυση, οι οδηγίες αυτές υποχρεώνουν τα κράτη μέλη να θεσπίζουν μέτρα προστασίας των πελατών στο πλαίσιο της μεταβίβασης των ασφαλίστρων στους ασφαλιστές από τους ασφαλιστικούς διαμεσολαβητές [35].

3) Ο ασφαλιστικός κίνδυνος

95. Στο πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης, μπορεί να τεθεί με βεβαιότητα το ζήτημα τίνος ο κίνδυνος καλύπτεται από την ομαδική ασφάλιση. Τούτο θέτει το ζήτημα αν τα πρόσωπα στα οποία απευθύνεται η προσφορά της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης προσχωρούν πράγματι σε ομαδική ασφάλιση που τα αφορά («συνάπτουν ασφαλιστική σύμβαση»). Με άλλα λόγια, τίθεται το ερώτημα αν πρόκειται για κίνδυνο που συνδέεται άμεσα με τα μέλη της ομάδας και αφορά την ανάληψη των δαπανών για αναγκαία ιατρική θεραπεία και μεταφορά ασθενών ή αν πρόκειται για κίνδυνο της ίδιας της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης λόγω γένεσης της υποχρέωσής της να αναλάβει τα έξοδα αυτά.

96. Δεν πρόκειται όμως για μεμονωμένη περίπτωση ασάφειας, αλλά μάλλον για φαινόμενο που εκδηλώνεται ενίοτε στο πλαίσιο των ομαδικών ασφαλίσεων λόγω της ιδιαιτερότητάς τους.

97. Εν πάση περιπτώσει, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, δυνάμει της ομαδικής ασφάλισης, οι «πελάτες της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης» τυγχάνουν ασφαλιστικής κάλυψης για τους κινδύνους που τους αφορούν [36].

[34] Τούτο θα μπορούσε να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, πρόκειται για δραστηριότητες που εντάσσονται στο πλαίσιο της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» και της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων». Εν πάση περιπτώσει, τούτο δεν μπορεί, αφ' εαυτού, να προεξοφλήσει την εις βάρος του προσώπου αυτού επιβολή του συνόλου των υποχρεώσεων που προβλέπουν οι οδηγίες. Οι υποχρεώσεις αυτές επιβάλλονται στους «ασφαλιστικούς διαμεσολαβητές» οι οποίοι ασκούν τέτοιες δραστηριότητες «επ' αμοιβή». Βλ. σημείο 128 των παρουσών προτάσεων.

[35] Βλ. άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2002/92 και άρθρο 10, παράγραφος 6, της οδηγίας 2016/97.

[36] Βλ. σημείο 13 των παρουσών προτάσεων.

98. Απαντώντας στην ερώτηση που τέθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση και η οποία αφορούσε τη φύση της επίμαχης ομαδικής ασφάλισης και το αντικείμενο του ασφαλιστικού κινδύνου, η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης επισήμανε ότι τα μέλη της ομάδας («ασφαλισμένοι») λαμβάνουν παροχές από τον ασφαλιστή. Μολονότι η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης συμμετέχει στον διακανονισμό των ζημιών, όλες οι ασφαλιστικές υπηρεσίες παρέχονται προς όφελος των μελών της ομάδας: τούτο προκύπτει από την ομαδική ασφάλιση και την εκχώρηση που αυτή προβλέπει υπέρ των εν λόγω μελών. Επομένως, ανεξαρτήτως του ζητήματος τίνος ο κίνδυνος καλύπτεται από την ομαδική ασφάλιση υπό τη νομοτεχνική έννοια του όρου, η ασφαλιστική κάλυψη χορηγείται από λειτουργικής άποψης στα μέλη της ομάδας ως εάν η ασφάλιση ήταν σχετική με τους κινδύνους που τα αφορούν άμεσα. Με άλλα λόγια, ως εάν είχαν συνάψει, με την προσχώρησή τους στην ομαδική ασφάλιση, σύμβαση ασφάλισης των κινδύνων αυτών.

4) Ενδιάμεσο συμπέρασμα επί της συστηματικής ερμηνείας

99. Εν κατακλείδι, από λειτουργική άποψη, η ατομική και εκούσια προσχώρηση στην ομαδική ασφάλιση, η οποία συνεπάγεται υποχρέωση έμμεσης χρηματοδότησης των ασφαλίστρων, δεν φαίνεται να διαφέρει από την παραδοσιακά νοούμενη σύναψη ασφαλιστικών συμβάσεων σε τέτοιο βαθμό ώστε να επιτρέπει τον αποκλεισμό των προσχωρούντων σε τέτοια ασφάλιση προσώπων από τον κύκλο των δικαιούχων της ασφαλιστικής κάλυψης που απορρέει από τις οδηγίες 2002/92 και 2016/97. Υπό το πρίσμα της συστηματικής ερμηνείας τους, οι οδηγίες σκοπούν να ρυθμίσουν τις απαιτήσεις και τις υποχρεώσεις που υπέχουν οι ασφαλιστικοί διαμεσολαβητές όσον αφορά και τα πρόσωπα που προσχωρούν σε μια τέτοια ομαδική ασφάλιση.

100. Τα διδάγματα που απορρέουν από τη συστηματική ερμηνεία των δύο οδηγιών συνηγορούν υπέρ της ερμηνείας των διατάξεών τους υπό την έννοια ότι η άσκηση δραστηριοτήτων που συνίστανται στην παροχή σε τρίτους της δυνατότητας να τύχουν ασφαλιστικής κάλυψης λόγω της προσχώρησής τους σε ομαδική ασφάλιση στο πλαίσιο της οποίας η προσχώρηση έχει ατομικό και εκούσιο χαρακτήρα, ενώ τα πρόσωπα αυτά χρηματοδοτούν έμμεσα το ασφάλιστρο, εντάσσεται στο πλαίσιο των εννοιών της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» και της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων».

101. Στο ίδιο συμπέρασμα οδηγεί και η τελολογική ερμηνεία των εννοιών τις οποίες αφορά το προδικαστικό ερώτημα.

γ) Τελολογική ερμηνεία

102. Το Δικαστήριο, με τη νομολογία του, δέχεται ότι η ερμηνεία της έννοιας της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» της οδηγίας 2002/92 (και, κατά συνέπεια, της έννοιας της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων» της οδηγίας 2016/97) –και των εννοιών που οριοθετούν το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της– δεν πρέπει να συνιστά εμπόδιο στην επίτευξη των σκοπών της οδηγίας αυτής[37]. Οι σκοποί αυτοί έγκεινται, πρώτον, στην οικοδόμηση μιας ενιαίας αγοράς ασφαλιστικών υπηρεσιών μέσω της εξάλειψης των εμποδίων στην ελευθερία εγκατάστασης και στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, δεύτερον, στη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης όλων των

[37] Βλ. απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, ΕΕΑΕ κ.λπ. (C-555/11, EU:C:2013:668, σκέψη 28). Βλ. επίσης απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag κ.λπ. (C-542/16, EU:C:2018:369, σκέψη 42).

κατηγοριών των προσώπων που απασχολούνται ως διαμεσολαβητές [38] και, τρίτον, στη βελτίωση της προστασίας των καταναλωτών [39], ώστε η προστασία αυτή να εξασφαλίζεται σε «υψηλό επίπεδο» [40].

103. Όσον αφορά τους δύο πρώτους προαναφερθέντες σκοπούς, η άσκηση της δραστηριότητας ασφαλιστικής διαμεσολάβησης για το ίδιο είδος ασφαλιστικών συμβάσεων πρέπει να υπόκειται στο ίδιο ακριβώς νομικό καθεστώς. Επομένως, όχι μόνο δημιουργούνται οι όροι οικοδόμησης και εύρυθμης λειτουργίας μιας ενιαίας αγοράς ασφαλιστικών υπηρεσιών, αλλά υλοποιείται, επιπλέον, ο σκοπός της διασφάλισης, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας 2002/92 και από την αιτιολογική σκέψη 5 της οδηγίας 2016/97, της ίσης μεταχείρισης όλων των κατηγοριών ασφαλιστικών διαμεσολαβητών [41].

104. Ελλείψει επαρκώς έντονων λειτουργικών διαφορών μεταξύ της σύναψης ατομικής σύμβασης ασφάλισης και της προσχώρησης σε ομαδική ασφάλιση, η οποία έχει ατομικό και εκούσιο χαρακτήρα [42], δεν υπάρχει κανένας λόγος να θεωρηθούν οι τρίτοι που εμπλέκονται στη σύναψη των πρώτων αυτών συμβάσεων ως ασφαλιστικοί διαμεσολαβητές, όταν τα πρόσωπα που εμπλέκονται στη διοργάνωση της προσχώρησης στις δεύτερες συμβάσεις δεν θεωρούνται τέτοιοι διαμεσολαβητές. Πράγματι, από την άποψη των δικαιούχων της ασφαλιστικής κάλυψης, τα πρόσωπα αυτά προτείνουν de facto ανταγωνιστικό ασφαλιστικό προϊόν.

105. Όσον αφορά, στη συνέχεια, τον σκοπό της βελτίωσης της προστασίας των καταναλωτών, λαμβανομένων υπόψη των κινδύνων τους οποίους ενδέχεται να αντιμετωπίσουν τα πρόσωπα που προσχωρούν ή επιθυμούν να προσχωρήσουν σε ομαδική ασφάλιση με εκούσια προσχώρηση και οι οποίοι δεν διαφέρουν από τους κινδύνους μιας παραδοσιακής σύναψης ατομικής ασφαλιστικής σύμβασης, η επίτευξη του σκοπού αυτού προϋποθέτει ο οργανωτής της ομάδας που συνάπτει σύμβαση με τον ασφαλιστή να μπορεί τουλάχιστον να χαρακτηριστεί ως «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής». Τούτο καθίσταται εφικτό εφόσον γίνει δεκτό ότι, υπό το πρίσμα της τελολογικής ερμηνείας, η δραστηριότητα που συνίσταται στην παροχή της δυνατότητας ατομικής και εκούσιας προσχώρησης σε ομαδική ασφάλιση μπορεί να χαρακτηριστεί ως «σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης», κατά την έννοια του ορισμού των εννοιών της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» της οδηγίας 2002/92 και της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων» της οδηγίας 2016/97.

106. Επομένως, τα σαφή διδάγματα που αντλούνται από τη συστηματική [43] και την τελολογική [44] ερμηνεία παρέχουν τη δυνατότητα να θεωρηθεί ότι η ατομική και εκούσια προσχώρηση σε ομαδική ασφάλιση με τη συμμετοχή οργανωτή ομάδας η οποία πραγματοποιείται από πρόσωπο που χρηματοδοτεί έμμεσα το ασφάλιστρο συνιστά επίσης «σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης» κατά τον ορισμό των εννοιών «ασφαλιστική διαμεσολάβηση» και «διανομή ασφαλιστικών προϊόντων».

107. Απομένει να εξεταστεί αν το ότι, δυνάμει του εθνικού ασφαλιστικού δικαίου, ο οργανωτής ομάδας θεωρείται ως φορέας που ενεργεί υπό την ιδιότητα του «αντισυμβαλλομένου» μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για τον χαρακτηρισμό του ως «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή».

38 Βλ. απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, ΕΕΑΕ κ.λπ. (C-555/11, EU:C:2013:668, σκέψη 29).

39 Βλ. απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, ΕΕΑΕ κ.λπ. (C-555/11, EU:C:2013:668, σκέψη 27).

40 Απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, ΕΕΑΕ κ.λπ. (C-555/11, EU:C:2013:668, σκέψη 30).

41 Βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, ΕΕΑΕ κ.λπ. (C-555/11, EU:C:2013:668, σκέψη 29).

42 Βλ. σημεία 89 και 99 των παρουσών προτάσεων.

43 Βλ. σημείο 100 των παρουσών προτάσεων.

44 Βλ. σημεία 103 και 105 των παρουσών προτάσεων.

3. Ο διαμεσολαβητής ως προς τις σχέσεις που απορρέουν από την ασφαλιστική σύμβαση

108. Παραπέμποντας στις διαπιστώσεις του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου που δεν αμφισβητήθηκαν στο πλαίσιο της κατ' αναίρεση δίκης, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης συνιστά «αντισυμβαλλόμενο». Καταβάλλει τα ασφάλιστρα που οφείλονται στον ασφαλιστή. Τα μέλη της ομάδας καταβάλλουν αμοιβή σε αυτή για την προσφερόμενη ασφαλιστική κάλυψη.

109. Στο πλαίσιο αυτό, εγείρεται η αμφιβολία μήπως οι οδηγίες 2002/92 και 2016/97 απαιτούν ο «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής» να είναι τρίτος σε σχέση με την έννομη σχέση από την οποία απορρέει η ασφαλιστική κάλυψη. Στην υπό κρίση υπόθεση, η αμφιβολία αυτή έγκειται, κατ' ουσίαν, στο ερώτημα αν, σε περίπτωση ομαδικής ασφάλισης, το να θεωρηθεί ο οργανωτής της ομάδας «αντισυμβαλλόμενος», υπό το πρίσμα του χαρακτηρισμού που γίνεται δεκτός βάσει της εφαρμοστέας εθνικής ασφαλιστικής νομοθεσίας, αποκλείει το ενδεχόμενο χαρακτηρισμού του ως «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» κατά την έννοια των δύο οδηγιών.

110. Υπενθυμίζεται ότι από τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο φαίνεται να προκύπτει ότι η άποψη αυτή επικρατεί στη γερμανική νομολογία και θεωρία [45], αν και το εν λόγω δικαστήριο επισημαίνει και την άποψη της θεωρίας η οποία κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση και δέχεται τον χαρακτηρισμό του οργανωτή της ομάδας στην ομαδική ασφάλιση με εκούσια προσχώρηση ως «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» [46].

111. Η αναιρεσείουσα ένωση, η Γερμανική και η Ιταλική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φαίνεται να ακολουθούν τη δεύτερη αυτή προσέγγιση της θεωρίας και υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι ο οργανωτής της ομάδας στην ομαδική ασφάλιση με εκούσια προσχώρηση ο οποίος ενεργεί έναντι αμοιβής μπορεί να χαρακτηριστεί ως «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής».

112. Η Τσεχική Κυβέρνηση επισημαίνει, μεταξύ άλλων [47], ότι ο «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής» πρέπει να είναι τρίτος («τρίτο πρόσωπο») σε σχέση με την ασφαλιστική σύμβαση. Η κυβέρνηση αυτή προσθέτει ότι το γεγονός και μόνον ότι η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης λαμβάνει αμοιβή από τους πελάτες της δεν σημαίνει ότι αυτή ενεργεί «επ' αμοιβή».

113. Στο πνεύμα αυτό κινείται και η άποψη της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης. Υπέρ αυτής συνηγορούν η αιτιολογική σκέψη 11 της οδηγίας 2002/92 και η αιτιολογική σκέψη 11 της οδηγίας 2016/97, οι οποίες ορίζουν ότι «[οι οδηγίες] θα πρέπει να εφαρμόζ[ον]ται στα πρόσωπα η δραστηριότητα των οποίων συνίσταται στην παροχή υπηρεσιών ασφαλιστικής διαμεσολάβησης [διανομής ασφαλιστικών προϊόντων] σε τρίτους […]».

114. Κατά την άποψή μου, το γράμμα των αιτιολογικών αυτών σκέψεων δεν αρκεί αφ' εαυτού για την εξάλειψη των αμφιβολιών του αιτούντος δικαστηρίου. Οι αιτιολογικές σκέψεις εντάσσονται στο μη κανονιστικό τμήμα της οδηγίας. Αντιθέτως, η ίδια η λέξη «διαμεσολαβητής» φαίνεται να περιγράφει ουσιωδώς μια δραστηριότητα που συνίσταται, μεταξύ άλλων, στη νομική σύνδεση τουλάχιστον δύο «εξωτερικών» φορέων, μη σχετιζόμενων με το πρόσωπο του ίδιου του διαμεσολαβητή.

45 Βλ. σημεία 56 έως 59 των παρουσών προτάσεων.

46 Βλ. σημείο 60 των παρουσών προτάσεων.

47 Βλ. επίσης σημείο 79 των παρουσών προτάσεων.

115. Ωστόσο, στο πλαίσιο των οδηγιών 2002/92 και 2016/97, πρόκειται για τη σύνδεση των «πελατών» και των «ασφαλιστικών επιχειρήσεων» [48].

116. Ταυτοχρόνως, δεν προκύπτει ότι πρέπει αυτομάτως να εξισώνονται οι έννοιες «πελάτης» και «αντισυμβαλλόμενος» και, ως εκ τούτου, να αποκλείεται κάθε φορά το πρόσωπο που χαρακτηρίζεται ως «αντισυμβαλλόμενος» δυνάμει του εθνικού ασφαλιστικού δικαίου από τον κύκλο των προσώπων που μπορούν να αποτελούν «ασφαλιστικό διαμεσολαβητή».

117. Πρώτον, δεν είναι τυχαίο ότι ο νομοθέτης της Ένωσης χρησιμοποιεί τον όρο «πελάτης» στο πλαίσιο αμφοτέρων των οδηγιών και δεν παραπέμπει ρητώς, ως προς το σημείο αυτό, στο εθνικό δίκαιο ή στους νομικούς χαρακτηρισμούς που γίνονται δεκτοί στο εν λόγω δίκαιο.

118. Δεύτερον, με πρόσφατη απόφασή του, το Δικαστήριο έκρινε ότι, στην περίπτωση ομαδικής ασφάλισης ζωής συνδεόμενης με επενδυτικό κεφάλαιο, η «ασφαλιστική επιχείρηση», η οποία –για να χρησιμοποιηθεί η ορολογία των παρουσών προτάσεων– είναι ο οργανωτής της ομάδας, υπέχει ορισμένες υποχρεώσεις απορρέουσες από τον χαρακτηρισμό της ως «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» κατά την έννοια της οδηγίας 2002/92 [49].

119. Τρίτον, μπορεί, κατ’ αρχήν, να φαίνεται a priori ότι η έννοια του «πελάτη» έχει κάποια σχέση με την έννοια του «αντισυμβαλλομένου»

120. Εντούτοις, στο πλαίσιο των οδηγιών 2002/92 και 2016/97, η έννοια του «πελάτη» πρέπει να περιλαμβάνει και τα πρόσωπα τα οποία ενδιαφέρονται μόνον να αποκτήσουν την ιδιότητα του «αντισυμβαλλομένου». Πάντως, λαμβανομένων υπόψη των ορισμών της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» και της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων», οι έννοιες αυτές περιλαμβάνουν και τις δραστηριότητες που ασκούνται πριν από τη σύναψη της ασφαλιστικής σύμβασης. Διαρρηγνύεται έτσι η σχέση που λογίζεται ότι υφίσταται μεταξύ των εννοιών του «πελάτη» και του «αντισυμβαλλομένου». Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο αν ληφθεί υπόψη ότι η έννοια του «αντισυμβαλλομένου», η οποία ουδόλως περιλαμβάνεται στην οδηγία 2002/92, χρησιμοποιείται στην οδηγία 2016/97 κατά τρόπο ασυνεπή, ουσιαστικά μόνο εντός ενός ειδικού πλαισίου περί «δυνητικών ασφαλισμένων» (άρθρο 2 παράγραφος 2, στοιχεία γ′ και β′). Απαντά επίσης, με τρόπο εξίσου ασυνεπή, στο παράρτημα της οδηγίας αυτής, στο πλαίσιο της περιγραφής των ελάχιστων απαιτήσεων για γνώσεις και ικανότητες που επιβάλλονται στους ασφαλιστικούς διαμεσολαβητές.

121. Τέταρτον, είναι αληθές ότι, με την απόφαση ΕΕΑΕ κ.λπ. [50], το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι σκοπός της οδηγίας 2002/92 (και επομένως, κατά μείζονα λόγο, της οδηγίας 2016/97) είναι η «διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών στην αγορά ασφαλίσεων, δηλαδή των ληπτών ασφαλίσεως». Αντιθέτως, το Δικαστήριο χρησιμοποίησε εν προκειμένω την έννοια του «καταναλωτή» και όχι εκείνη του «πελάτη». Επιπλέον, από τη διαπίστωση αυτή του Δικαστηρίου δεν προκύπτει ότι η οδηγία δεν αποσκοπεί στην προστασία άλλων προσώπων πλην των «αντισυμβαλλομένων». Εξάλλου, στην απόφαση Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag

[48] Εξάλλου, το συμπέρασμα αυτό συνάγεται από τον ορισμό των εννοιών των οποίων την ερμηνεία ζητεί το αιτούν δικαστήριο. Πράγματι, από το άρθρο 2, σημείο 3, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 2002/92 μπορεί να συναχθεί ότι η «ασφαλιστική διαμεσολάβηση» συνιστά δραστηριότητα που επικεντρώνεται στο «να βοηθηθεί ο πελάτης». Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι «[δ]εν θεωρούνται ως ασφαλιστική διαμεσολάβηση ούτε οι δραστηριότητες που συνίστανται στην περιστασιακή παροχή πληροφοριών στο πλαίσιο άλλης επαγγελματικής δραστηριότητας, *υπό τον όρο ότι σκοπός αυτής της δραστηριότητας δεν είναι να βοηθηθεί ο πελάτης* στη σύναψη ή την εκτέλεση ασφαλιστικής σύμβασης […]» (η υπογράμμιση δική μου). Παρόμοια εικόνα προκύπτει από τον ορισμό της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων» που περιλαμβάνεται στην οδηγία 2016/97.

[49] Βλ. απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 2022, A κ.λπ. (Συμβάσεις ασφαλίσεως «unit-linked») (C-143/20 και C-213/20, EU:C:2022:118, σκέψεις 87 και 91).

[50] Απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, ΕΕΑΕ κ.λπ. (C-555/11, EU:C:2013:668, σκέψη 30).

κ.λπ.[51], η οποία εκδόθηκε επίσης στο πλαίσιο της οδηγίας 2002/92, το Δικαστήριο, ορίζοντας την «ασφαλιστική σύμβαση» στην οποία αναφέρεται η δραστηριότητα του «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» κατά την έννοια της οδηγίας αυτής, χρησιμοποίησε την έννοια της «ασφαλιστικής εργασίας» που αφορά εκ φύσεως «την ύπαρξη συμβατικής σχέσεως μεταξύ του παρέχοντος την ασφαλιστική υπηρεσία και του προσώπου του οποίου οι κίνδυνοι καλύπτονται από την ασφάλιση, ήτοι του ασφαλισμένου».

122. Επομένως, η νομολογία του Δικαστηρίου επιβεβαιώνει ότι οι επιμέρους περιπτώσεις που απαντούν στο πλαίσιο των ασφαλίσεων είναι συχνά περίπλοκες, χαρακτηρίζονται δε από την παρουσία πλειόνων φορέων των οποίων η νομική κατάσταση επηρεάζεται από τις ασφαλίσεις αυτές. Κατά συνέπεια, η παραδοχή ότι ορισμένη έννοια του δικαίου της Ένωσης, η οποία αποτελεί αντικείμενο εναρμόνισης μέσω των οδηγιών 2002/92 και 2016/97, πρέπει να αντιστοιχεί σε έννοια του ασφαλιστικού δικαίου, η οποία δεν αποτελεί πάντοτε αντικείμενο σχετικής εναρμόνισης, ή τουλάχιστον δεν αποτελεί αντικείμενο εναρμόνισης μέσω των οδηγιών αυτών, θα μπορούσε ενίοτε να οδηγήσει σε αποτελέσματα που δυσχερώς συμβιβάζονται με τους σκοπούς των εν λόγω οδηγιών.

123. Πέμπτον, η άποψη περί υπάρξεως στενού συνδέσμου μεταξύ του χαρακτηρισμού ως «αντισυμβαλλομένου/λήπτη της ασφάλισης» στο πλαίσιο των εθνικών ασφαλιστικών νομοθεσιών οι οποίες δεν μεταφέρουν στο εσωτερικό δίκαιο τις οδηγίες 2002/92 και 2016/97, αφενός, και του χαρακτηρισμού ως «πελάτη» στο πλαίσιο των οδηγιών αυτών, αφετέρου, θα πρέπει κατά μείζονα λόγο να εγείρει σοβαρές αμφιβολίες στο πλαίσιο των ομαδικών ασφαλίσεων. Όπως προκύπτει από τις εκτιμήσεις που εκτίθενται στα σημεία 60 και 69 των παρουσών προτάσεων, το ίδιο το ζήτημα του χαρακτηρισμού των εμπλεκόμενων φορέων στις σχέσεις που δημιουργούνται στο πλαίσιο των ομαδικών ασφαλίσεων είναι προβληματικό και εγείρει πολλά ερωτήματα τόσο ως προς το ίδιο το νομικό μόρφωμα όσο και ως προς το ορολογικό υπόβαθρο. Δεν είναι απολύτως σαφές εάν, στην ομαδική ασφάλιση με υποχρεωτική προσχώρηση, την ιδιότητα του «αντισυμβαλλόμενου» έχουν τα μέλη της ομάδας και όχι ο οργανωτής της. Αμφιλεγόμενος επίσης είναι ο χαρακτηρισμός της σύμβασης που συνάπτει ο οργανωτής της ομάδας με τον αντισυμβαλλόμενο. Πράγματι, η διάκριση μεταξύ ομαδικών ασφαλίσεων με υποχρεωτική προσχώρηση και ομαδικών ασφαλίσεων με εκούσια προσχώρηση συνιστά μάλλον απόπειρα να προταθεί η δημιουργία νομικού μορφώματος που να αποσαφηνίζει τη λειτουργία των ομαδικών ασφαλίσεων όπως αυτή έχει προκύψει από την πρακτική, διασφαλίζοντας συγχρόνως την προστασία των δικαιούχων της ασφαλιστικής κάλυψης.

124. Επομένως, ο χαρακτηρισμός ορισμένων οντοτήτων που εμπλέκονται στις σχέσεις που γεννώνται στο πλαίσιο των ομαδικών ασφαλίσεων («αντισυμβαλλόμενος», «μέλος της ομάδας» κ.λπ.) δεν πρέπει να συνιστά εμπόδιο στην εφαρμογή των διατάξεων των οδηγιών κατά τρόπο σύμφωνο προς τα διδάγματα που απορρέουν από τη συστηματική και τελολογική ερμηνεία των οδηγιών όσον αφορά τις έννοιες του «ασφαλιστικού διαμεσολαβητή» ή του «πελάτη».

125. Έκτον, όσον αφορά την υπό κρίση υπόθεση, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι, παρ' όλη την περιπλοκότητα των επιμέρους περιπτώσεων που απαντούν στο πλαίσιο των ομαδικών ασφαλίσεων, ο εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου χαρακτηρισμός της αναιρεσίβλητης της κύριας δίκης ως «αντισυμβαλλομένου» προκύπτει εν μέρει από το ότι το δικαστήριο αυτό, στο πλαίσιο αναιρετικής διαδικασίας, δεσμεύεται από τις μη αμφισβητηθείσες διαπιστώσεις του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου.

[51] Απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag κ.λπ. (C-542/16, EU:C:2018:369, σκέψη 50).

126. Αντιθέτως, το γεγονός και μόνον ότι το αιτούν δικαστήριο δέχεται τη δυνατότητα να δοθεί απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα στο πνεύμα της μειοψηφούσας θέσης μέρους της θεωρίας ενδέχεται να σημαίνει ότι η υπόθεση κατά την οποία η αναιρεσίβλητη είναι «αντισυμβαλλόμενος» κατά το εθνικό ασφαλιστικό δίκαιο δεν εμποδίζει να γίνει δεκτό ότι η αναιρεσίβλητη δεν είναι «πελάτης» κατά την έννοια των οδηγιών 2002/92 και 2016/97, αλλά πρέπει να χαρακτηριστεί ως «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής». Με το υπόμνημα απάντησης που κατέθεσε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης ανέφερε κατά τα λοιπά ότι δεν είναι «καταναλωτής σε ασφαλιστική σύμβαση», έστω και αν υπέγραψε τέτοια σύμβαση και ενεργεί υπό την ιδιότητα του «αντισυμβαλλομένου» στις σχέσεις της με τον ασφαλιστή.

127. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω παρατηρήσεων, οι διατάξεις των οδηγιών 2002/92 και 2016/97 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι ο οργανωτής ομάδας που χαρακτηρίζεται ως «αντισυμβαλλόμενος» για τους σκοπούς των εθνικών διατάξεων του ασφαλιστικού δικαίου που δεν μεταφέρουν στο εσωτερικό δίκαιο τις οδηγίες αυτές μπορεί να χαρακτηριστεί ως «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής» κατά την έννοια των ίδιων οδηγιών, εφόσον ασκεί, «επ' αμοιβή», δραστηριότητα συνιστάμενη σε «ασφαλιστική διαμεσολάβηση» και «διανομή ασφαλιστικών προϊόντων».

128. Όσον αφορά τις αμφιβολίες που εξέφρασε συναφώς η Τσεχική Κυβέρνηση, αρκεί να υπογραμμιστεί ότι, στο πλαίσιο των δύο οδηγιών, η έννοια της «αμοιβής» ερμηνεύεται ευρέως [52]. Αντιθέτως, δεν πρέπει να λησμονείται ότι το πρόσωπο το οποίο διενεργεί πράξεις οι οποίες εμπίπτουν πλήρως στους ορισμούς της «ασφαλιστικής διαμεσολάβησης» και της «διανομής ασφαλιστικών προϊόντων» δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής», ούτε μπορούν να του επιβάλλονται σχετικές υποχρεώσεις, εφόσον οι πράξεις αυτές δεν πραγματοποιούνται «επ' αμοιβή».

129. Λαμβανομένων υπόψη των συμπερασμάτων της ανάλυσης περί των αμφιβολιών του αιτούντος δικαστηρίου σχετικά με την «προσχώρηση στην ομαδική ασφάλιση» [53] καθώς και των συμπερασμάτων της ανάλυσης περί της τοποθέτησης του διαμεσολαβητή εκτός της ασφαλιστικής σχέσης [54], προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου ότι το άρθρο 2, σημεία 3 και 5, της οδηγίας 2002/92, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημεία 1, 3 και 8 της οδηγίας 2016/97 έχουν την έννοια ότι «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής» υπό το πρίσμα των οδηγιών αυτών είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο, στο πλαίσιο ομαδικής ασφάλισης, παρέχει στους πελάτες του κάλυψη του κινδύνου ασθενείας ή ατυχήματος κατά τη διάρκεια ταξιδιού στην αλλοδαπή και καλύπτει τα έξοδα μεταφοράς στον τόπο κατοικίας από την αλλοδαπή και την ημεδαπή, προσφέρει στα πρόσωπα αυτά συνδρομή μέλους παρέχουσα δικαίωμα πρόσβασης σε ασφαλιστικές υπηρεσίες σε περίπτωση ασθενείας ή ατυχήματος στην αλλοδαπή και λαμβάνει αμοιβή για την παρεχόμενη ασφαλιστική κάλυψη από τα μέλη που προσχωρούν σε αυτή, τα οποία χρηματοδοτούν εμμέσως τα ασφάλιστρα. Ο χαρακτηρισμός αυτός δεν εμποδίζει τον χαρακτηρισμό του προσώπου αυτού ως «αντισυμβαλλομένου» υπό το πρίσμα της εθνικής ασφαλιστικής νομοθεσίας.

[52] Βλ. αιτιολογική σκέψη 11 της οδηγίας 2002/92 και άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 9, της οδηγίας 2016/97.

[53] Βλ. σημείο 106 των παρουσών προτάσεων.

[54] Βλ. σημείο 127 των παρουσών προτάσεων.

V. Πρόταση

130. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία) ως εξής:

Το άρθρο 2, σημεία 3 και 5, της οδηγίας 2002/92/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Δεκεμβρίου 2002, σχετικά με την ασφαλιστική διαμεσολάβηση, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημεία 1, 3 και 8 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/97 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιανουαρίου 2016, σχετικά με τη διανομή ασφαλιστικών προϊόντων, έχουν την έννοια ότι «ασφαλιστικός διαμεσολαβητής» υπό το πρίσμα των οδηγιών αυτών είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο, στο πλαίσιο ομαδικής ασφάλισης, παρέχει στους πελάτες του κάλυψη του κινδύνου ασθενείας ή ατυχήματος κατά τη διάρκεια ταξιδιού στην αλλοδαπή και καλύπτει τα έξοδα μεταφοράς στον τόπο κατοικίας από την αλλοδαπή και την ημεδαπή, προσφέρει στα πρόσωπα αυτά συνδρομή μέλους παρέχουσα δικαίωμα πρόσβασης σε ασφαλιστικές υπηρεσίες σε περίπτωση ασθενείας ή ατυχήματος στην αλλοδαπή και λαμβάνει αμοιβή για την παρεχόμενη ασφαλιστική κάλυψη από τα μέλη που προσχωρούν σε αυτή, τα οποία χρηματοδοτούν εμμέσως τα ασφάλιστρα. Ο χαρακτηρισμός αυτός δεν εμποδίζει τον χαρακτηρισμό του προσώπου αυτού ως «αντισυμβαλλομένου» υπό το πρίσμα της εθνικής ασφαλιστικής νομοθεσίας.